

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

III РЕДОВНА СЕСИЯ

Брои 15

София, сръда, 4 декемврий

1929 г.

18. заседание

Вторник, 3 декемврий 1929 година

(Открито отъ председателя А. Ц. Цанковъ въ 16 ч. 37 м.)

Председателтъ: Обявямъ заседанието за открито.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следнитъ г. г. народни представители: Аврамчовъ Мито, Агушевъ Еминъ, Алексиевъ Николай, Алиевъ Хафузъ Садъкъ, Андреевъ Ставри, Апостоловъ Драгомиръ, Аретовъ Никола, Барбанаконъ Рангелъ, Божковъ Борисъ Наконъ, Бояджиевъ Стефанъ, Бояджийски Илия, Бъровъ Димитъръ, Витановъ, Добри, Влазовъ Никола, Вълчовъ Вълчо Даскаловъ, Гавалюговъ Йорданъ, Гаговъ Петъръ, х. Галибовъ Хюсеинъ, Георгиевъ Стойчо, Грънчаровъ Димитъръ, Дерлипански Димитъръ, Димитровъ Добри, Димитровъ Стефанъ, Дочевъ Момчо, Драгановъ Василь, Дрънски Димитъръ, Думановъ д-ръ Никола, Дяковъ д-ръ Цвѣтанъ, Евтимовъ Борисъ, Ецовъ Борисъ, Желъзовъ д-ръ Димо, Златевъ Станю, Ивановъ Савчо, Икономовъ Димитъръ, Инглизовъ Иванъ, Йоловъ Пръкопи, Казанджиевъ Иванъ, Капитановъ Трифонъ, Каранджоловъ Иванъ, Каранешевъ Димитъръ, Кацковъ Левъ, Кожаклиевъ Колю, Кръстевъ Гето, Кулишевъ Георги, Кънчевъ Кънчо, Лулчевъ Коста, Малиновъ Александъръ, Манасиевъ Добри Даневъ, Мановъ Христо, Маноловъ Калоянъ, Мариновъ Христо, Марковъ Кръстю, Мечкарски Тончо, Миновъ Петъръ, Мирчевъ Йорданъ, Митевъ Василь, Митевъ Добри, Михайловъ Иванъ, Момчиловъ Миланъ, Мотевъ Минчо, Мошановъ Стойчо, Начевъ Владимиръ, Нешковъ Георги, Николовъ д-ръ Борисъ, Павловъ Борисъ, Петевъ Вичо, х. Петковъ х. Георги, Петровъ Аврамъ Стояновъ, Петровъ Иванъ, Поповъ Кръстанъ, Пъчевъ Георги, Пъдаревъ Никола, Сакъзовъ Янко, Сапунджиевъ Никола, Сидовъ Пандо, Симеоновъ Георги, Славовъ Кирилъ, Стамболиевъ Никола, Стефановъ Стефанъ, Стояновъ Любомиръ, Томчевъ Ангелъ, Топаловъ Недѣлчо, Хрепчановъ Иванъ, Христовъ Тома Янчевъ, Христоуловъ Владимиръ, Чакръкчийски Стойне, Чирпанлиевъ д-ръ Никола, Яневъ Димитъръ, Яневъ Сотиръ и п. Янчевъ Иванъ)

Съобщавамъ на Събранието, че председателството е разрешило отпущъ на следнитъ народни представители:

На г. Никола Адреевъ — 3 дни;
 На г. Христо Баралиевъ — 2 дена;
 На г. Рангелъ Барбанаконъ — 3 дни;
 На г. Ради Василевъ — 3 дни;
 На г. Добри Витановъ — 2 дена;
 На г. д-ръ Никола Думановъ — 2 дена;
 На г. д-ръ Димо Желъзовъ — 4 дни;
 На г. Василь Игнатовъ — 6 дни;
 На г. Атанасъ Каишевъ — 2 дена;
 На г. Панайотъ Тинчевъ Калчевъ — 2 дена;
 На г. Колю Кожаклиевъ — 3 дни;
 На г. Георги Кулишевъ — 4 дни;
 На г. Анани Кузмановъ — 20 дни;
 На г. Димитъръ Мангъровъ — 2 дена;
 На г. Тончо Мечкарски — 3 дни;
 На г. Петъръ Миновъ — 3 дни;
 На г. Вичо Петевъ — 8 дни;
 На г. х. Георги х. Петковъ — 2 дена;
 На г. Георги Пъчевъ — 2 дена;
 На г. Николай Савовъ — 2 дена и
 На г. Никола Стамболиевъ — 4 дни.

Отъ министерството на желъзницитъ и телеграфитъ е постъпило предложение за одобрение покупката на недвижимия имотъ на Софийска банка, акционерно дружество, София, находящъ се въ гр. София, при съседи: наследницитъ на Христо Константиновъ, старото офицерско събрание, Добри Кършевъ, ул. „Московска“ и ул. „Бенковски“, за смѣтка и за нуждитъ на фонда „Постройка и поддръжане на здания за централното управление на Пощенската спестовна каса и клоноветъ й“. (Вж. прил. Т. I, № 12)

Това предложение ще бжде раздадено на г. г. народнитъ представители и ще се постави на дневенъ редъ.

Пристъпваме къмъ първата точка отъ дневния редъ — първо четене законопроекта за кинематографитъ и за театритъ.

Моля г. секретаря да го прочете.

Замѣстникъ-секретаръ И. Лѣкарски (д. сг): (Прочита законопроекта изцѣло, заедно съ мотивитъ къмъ него — вж. прил. Т. I, № 13)

Председателтъ: Има думата народниятъ представителъ г. Стоянъ Омарчевски.

С. Омарчевски (з. в): (Отъ трибунта) Г. г. народни представители! Заявявамъ отъ името на земеделъската парламентарна група, че ще гласуваме внесенния отъ г. министра на народното просвѣщение законопроектъ за кинематографитъ и за театритъ, който сега е подложенъ на разискване въ Народното събрание. Ние ще гласуваме този законопроектъ, защото смѣтаме, че чрезъ него Министерството на народното просвѣщение иде да отговори на една назрѣла обществена нужда и държавна потребность.

Законопроектътъ за кинематографитъ и театритъ иде да се занимае съ уреждането, съ регламентацията на кинематографитъ. Нѣма явление въ съвременния животъ, което по-силно да ни изненадва; нѣма техническо изобретение, което въ разстояние на близо вече 40 години да е направило толкова бързи усъвършенствования, да е направило въобще цѣла революция въ съвременния животъ, както кинематографътъ.

Въ 1901/1902 г. се появява кинематографътъ. Откритъ едновременно отъ Едисона и отъ французина Люмиеръ, той бива патентованъ презъ 1905 г. и въ края на 1911 и началото на 1912 г. се наброяватъ по цѣлото земно кълбо вече около 60 хиляди кинематографи, като първо мѣсто въ туй отношение, безспорно, държи Северна Америка, въ която, въ края на сѣщата тази 1911 г., се наброяватъ около 14 хиляди кинематографи, 600 отъ които сѣ само въ Ню-Йоркъ; днесъ техниятъ брой въ тоя градъ възлиза надъ 30 хиляди. По изчисленията на вещи и компетентни лица, които се занимаватъ съ филмова индустрия и съ всички въпроси, свързани съ това производство, числото на кинематографитъ отъ 60 хиляди въ края на 1911 г., днесъ е увеличено 6 или 7 пѣти.

У насъ, съ внесенния отъ г. министра на народното просвѣщение законопроектъ, иде да се отговори на една, казахъ, назрѣла държавна нужда.

Кинематографът е дошел пръв път у нас в 1902 г. в формата на един биоскоп, помъщаваш се на мѣстото, гдето е днес Генералната банка в София. Днес в България имаме около 180 кинематографи — частни, ученически, военни и други — 30 от които сѫ само в столицата на България и по 4—5 в по-големите градове, като Варна, Пловдив и т. н.

За пръв път у нас се заговоря за контрол над кинематографитѣ в срѣдата на 1912 г. Една конференция в София отъ прогимназиални и основни учители постави въ редица заседания на разискване въпросътъ: съ какво се занимава младежта вън отъ училището — значи, презъ свободното си време — и какъвъ е надзорътъ надъ тази младежъ презъ това време? До това време Министерството на народното просвѣщение — върховниятъ институтъ, който трѣбва да бди за развой на кинематографното дѣло — не е вземало никакви мѣрки, за да ограничи пагубното влияние на кинематографа.

Презъ сѣщата тази 1912 г. Софийското училищно настоятелство се занимава съ повдигнатия въпросъ и по своя инициатива взема нѣколко решения, които целятъ да се упражни известенъ контролъ върху кинематографитѣ, колкото се касае до посещението имъ отъ страна на столичните деца. И въ 1912 г. Софийското училищно настоятелство вънѣжава въ дългъ на столичните главни основни учители и на директоритѣ на прогимназитѣ да възбѣжатъ въ връзка съ кинематографитѣ в София и да искатъ отъ тѣхъ да се дадатъ нѣколко мѣста на учители, за да могатъ тѣзи последни да контролиратъ това, което се дава, когато тия последни се посещаватъ отъ ученици. Отъ друга страна, се иска отъ страна на органитѣ на полицейската властъ да даватъ съдействие на Столичното училищно настоятелство, респ. на учителитѣ, за да може наистина да се ограничи посещението на кинематографитѣ, когато даватъ филми, които сѫ вредни за морала на учащата се младежъ. Балканската война, обаче, и впоследствие европейската война попрѣчва на всѣкакво регламентиране съ целъ да се спре пагубното влияние на кинематографитѣ.

Въ 1920 г. се създаде тъй наречениятъ законъ за поощрение на родната литература и изкуство. Една отъ целитѣ и задачитѣ на този законъ за поощрение на родната литература и изкуство, бѣше да даде единъ тласък на тия последни, като способствува сѣщевременно за развой на кинематографното дѣло у насъ. Защото кинематографътъ и тогава, както и днесъ, се сѣзаша, че има грамадно значение за възпитанието и образованието на учащата се младежъ и на народа; сѣмѣше се да се сложи една цензура върху ония литературни произведения, за които се сѣмѣ, че подронватъ устоитѣ на морала въ нашата страна. Законътъ за поощрение на родната литература и изкуство, който е послужилъ като начало, за да ни внесе днесъ настоящия законопроектъ г. министърътъ на народното просвѣщение, е утвърденъ съ указъ № 170 отъ 1 септември 1921 г. и обнародванъ въ „Държавенъ вестникъ“ брой 134 отъ 14 септември 1921 г. Чл. 1 отъ този законъ има следното съдържание: (Чете) „Министерството на народното просвѣщение има върховната грижа за развой на литературата и художествата, както и за развой на всички учреждения, като театри, кинематографи и други, които сѣятъ въ непосредна връзка съ тѣхъ.“

По-нататкъ въ чл. 2 на сѣщия законъ се казва: (Чете) „Тази грижа министерството осъществява: а) като поощрява литературните и художествени произведения, както и свързаниитѣ съ тѣхъ учреждения, чиято обществена служба е несъмнена, и б) като взима мѣрки противъ ония, които преднамѣрено сѫ насочени срещу обществената и лична нравственостъ.“

По-нататкъ въ чл. 12 на сѣщия законъ се казва: (Чете) „За запазване личната и обществена нравственостъ министерството контролира чрезъ училищните власти всички оригинални и преводни литературни произведения, всички оригинални картини и репродукции, вписани у насъ отъ чужбина, както и всички частни театрални и кинематографни представления.“

Тази грижа се възлага на комисията, предвидена въ чл. 6, и натоваренитѣ за нея органи. Тя, съ одобрение на Министерството на народното просвѣщение, има право да спре разпространението на всѣко произведение или даването на кинематографно или театрално представление, щомъ то е насочено срещу личната или обществена нравственостъ.“

А въ чл. 13 се казва: (Чете) „Съчинения, преводи и картини, които сѫ забранени по настоящия законъ, се конфискуватъ, а разпространителитѣ на такива произведения

се наказватъ съ глоба отъ 500—10.000 л. или съ затворъ отъ 1—6 месеци. Глобата отива за увеличение на „Фонда за поощрение на литературата и изкуствата.“ Кинематографитѣ и театритѣ внасятъ цѣлия сборъ отъ даденитѣ вече представления.

Укривателитѣ и разпространителитѣ на конфискувани произведения се наказватъ само съ затворъ отъ 6 месеци до една година.

Въ случай че издателътъ е неизвестенъ, на печатаря се налага глоба отъ 1.000 до 20.000 л. Ако е неизвестенъ и той, глобява се разпространителътъ въ сѣщия размѣръ.“

Така че този законъ сѣществува, г. г. народни представители, отъ 1921 г., а отъ 1912 г. до 1921 г. контролната работа отъ страна на Министерството на народното просвѣщение се е извършвала по силата на едно окръжно, издадено отъ министъра на народното просвѣщение г. Петъръ Пешевъ презъ 1914 г., публикувано въ списание „Училищенъ прегледъ“, година XVIII, 1914 г., книжка 6. Отъ 1921 г. до днесъ органитѣ на централната властъ, респективно Министерството на народното просвѣщение, като ценятъ високо значението, което кинематографътъ има въобще за образованието, за възпитанието на народа и ученицитѣ, сѣмѣнаха, че е нужно да се регламентира по-подробно и по-изчерпателно, тъй както това е предметъ на разисквания отъ насъ законопроектъ.

Печатътъ у насъ и въобще работата на българския писателъ трѣбва да бѣдатъ свободни отъ всѣкакви възбрани, ако ние искаме да се придържаме стриктно о ясниѣ постановления на чл. 79 отъ конституцията, който постановява, че печатътъ е свободенъ и че никакви цензури и никакви залози не се искатъ. Но имаме единъ законъ, който сѣществува отъ 1921 г. и който постановява единъ предварителенъ контролъ на всички ония филми, които се внасятъ въ България отъ чужбина и които се прожектиратъ тукъ за образователни или спекулативни търговски цели. Освенъ това имаме и ясниѣ постановления на чл. 230 отъ общия наказателенъ законъ, който казва дословно следното: (Чете) „Който продава, разпространява или явно издава срамотни ликоже или печатни присъзвѣдения, наказва се съ тъмниченъ затворъ до 6 месеца и съ глоба отъ 25 до 200 л. и т. н. и такива произведения се конфискуватъ.“ Но въпрѣки тия ясни постановления, досега контролтѣ не е билъ достатъчно добре упражняванъ, и затова покрай голѣмото образователно-възпитателно значение кинематографътъ е ималъ и твърде пакостно влияние.

Целта на внесения отъ г. министъра на народното просвѣщение законопроектъ е да уреди цѣлата тая материя, като регламентира развой на кинематографитѣ въ България по-правилно и по-рационално.

Трѣбва, обаче, да отбележа, че мотивитѣ, които придружаватъ този законопроектъ, далечъ не отговарятъ на съдържанието на седемдесетѣ члена на тоя законопроектъ. Изглежда, че авторътъ на мотивитѣ къмъ този законопроектъ не е редактиралъ текста на законопроекта. Защото целта, която министерството поставя на законопроекта, е да се установи една добра регламентация на тая материя, да се упражнява единъ добъръ контролъ върху висиянитѣ отъ чужбина филми и върху тѣхното прожектиране, за да може кинематографътъ да отговори наистина на задачитѣ, които му възлага обществото. И обществото на народитѣ въ последно време схвана грамадно образователно и възпитателно значение на кинематографа и основа една секция, въ състава на която влизатъ най-видни професори, училищни организатори и управници въ свѣта, която секция издава едно списание — досега сѫ изѣзли две книжки — въ което сътрудничатъ най-видни педагози, които говорятъ за грамадната образователно-възпитателна роля на киното въ последно време. Казвамъ, Министерството на народното просвѣщение иска да отговори на назрѣли потребности, които викатъ на животъ регламентацията на киното, а оня, който е писалъ законопроекта, го е отрупалъ съ ненужни нѣща, и четецътъ, като вижда въ тѣхъ, вижда, че тоя законопроектъ като-че-ли нѣма за целъ да тласне развой на кинематографа напредъ, а като-че-ли иска да му постави изкуствени прѣчки, да го обременява, да го отегчава, да спре както частната инициатива, тъй и тази отъ страна на държавата. Че това е така, е видно отъ обстоятелството, че макаръ по сѣществуващия законъ за поощрение на родната литература и изкуство да се упражнява единъ предварителенъ надзоръ надъ всички филми, които се внасятъ отъ чужбина, като биватъ преглеждани преди да бѣдатъ прожектирани въ частнитѣ кина, въ „Училищеското кино“ се прожектиратъ филми, пакостното влияние на които самъ г. министърътъ не е отказвалъ и не може да откаже.

Законопроектът цели да регламентира кинематографит, театрит, сценит и вобще всички продукции, които имат за целъ да насаждат естетическа култура у насъ или да служатъ за забава. Въ чл. 4 на този законопроектъ, въ който сж указани целитъ, които си поставя министерството, се казва следното: (Чете)

„Забранено е да се прожектиратъ или да се изпълняватъ филми, диапозитиви, пиеси, сцени, текстове и другъ литературенъ материалъ съ беззавствено съдържание, които съдържатъ неприлични сцени, картини и описания, които могатъ да внасятъ поквара между населението, да нахърняватъ религиозното му чувство, да го тласкатъ къмъ извършване на престъпления.“

А чл. 1, който уяснява целитъ, поставени въ чл. 4 на този законопроектъ, казва следното: (Чете) „Върховниятъ надзоръ надъ всички кинематографи, театри, сцени, балетни продукции и всички заведения за обществена забава принадлежи на Министерството на народното просвѣщение.“ Министерството на народното просвѣщение прибавя една нова задача въ чл. 2, съ който иска всички онѣзи лица, които иматъ желание да отворятъ нови заведения, кинотеатри или нови театрални заведения, да искатъ отъ него разрешение и чакъ следъ мнението на Министерството на народното просвѣщение и това на Министерството на благоустройството ще може да получатъ предварително разрешение за отваряне.

Въ чл. 9 на този законопроектъ е казано следното: (Чете) „Всички филми, заглавията и надписитъ къмъ тѣхъ, всички пиеси, сцени, текстове или другъ литературенъ материалъ, които се внасятъ отъвън или се произвеждатъ въ страната, не могатъ да се прожектиратъ или да се изпълняватъ публично безъ предварителенъ прегледъ и разрешение отъ Министерството на народното просвѣщение.“

Въ чл. 12 е казано какъ се извършва самата работа. Тоя членъ гласи така: (Чете) „Прегледътъ се извършва отъ комисия за кинематографитъ и за театритъ при Министерството на народното просвѣщение, която се състои отъ началника на културното отдѣление за председателъ, прокуроръ при Софийския апелативенъ съдъ, единъ представителъ на Министерството на войната — Шаба на армията, единъ представителъ на полицейската властъ съ висше юридическо образование, посоченъ отъ Министерството на вътрешнитъ работи и народното здраве, началникитъ на отдѣленията за срѣдното и основно образование, единъ членъ на Учебния комитетъ и най-малко две вещи лица, назначени отъ министра на народното просвѣщение.“ Цѣлитъ този комитетъ е единъ бавенъ и тежкъ механизъмъ, за да изпълнява тази работа. Задачата, която се чертае въ чл. 12 на предложението отъ Министерството на народното просвѣщение законопроектъ, е прегледътъ да се извършва отъ една комисия при Министерството на народното просвѣщение, която, вмѣсто да тласне развитието на театралното дѣло напредъ, ще спъне вобще образователното дѣло въ страната, защото, както чухте, въ тази комисия влизатъ началникитъ на културното отдѣление, за председателъ, и началникитъ за срѣдното и основно образование. А това значи на тия хора да имъ се отнеме отъ времето, тѣ да се откажатъ отъ цѣлата си работа, която е много по-важна, когато цѣлата тая задача, безъ да се отрича нейното значение, може да бѣде възложена на единъ комитетъ при Министерството на народното просвѣщение.

Председателътъ на тази комисия, се казва тукъ, ще бѣде началникътъ на културното отдѣление. Това не съответствува нито на ранга, нито на положението му, защото той ще председателствува своитъ колеги, началници на по-важни отдѣления, каквото е началникътъ на отдѣлението за основното образование и каквото е началникътъ за срѣдното образование. Освенъ това, въ тая комисия е предвиденъ единъ членъ на Учебния комитетъ и представителъ на Министерството на войната. Не разбирамъ защо е нуженъ представителъ на Министерството на войната, отъ Шаба на армията. Не разбирамъ защо е нуженъ въ тази комисия да участва и прокуроръ отъ апелативния съдъ. Не разбирамъ каква нужда и какви потребности налагатъ да участва въ нея непременно и единъ представителъ на Министерството на вътрешнитъ работи съ висше юридическо образование. Нека оставимъ администрацията, нека оставимъ полицията да се занимава съ своитъ прѣки задачи — да предотвратява престъпленията или да хваща ония, които ги вършатъ. Нека цѣлата тази работа да бѣде възложена на единъ комитетъ, който ще има ясна задача за целитъ, който му поставя законътъ, ще има ясна задача и за духа на времето, който цари днесъ. Само по такъвъ начинъ може да имаме приложение на единъ законъ, който не да спира развой на кинематографитъ, а да способствува за тѣхното развитие. А това

може да стане само като предвидениятъ контролъ се предостави на една комисия отъ вещи педагози, каквито имаме въ Софийския университетъ, и отъ вещи общественици, които не сж въ Министерството на просвѣтата. Днесъ, въпрѣки контрола, който се извършва административно по силата на закона за народното просвѣщение, ние имаме пакъ филми, които се прожектиратъ, които всѣки отъ насъ вижда и знае, че не принасятъ голѣма полза и отъ които вредата е по-голѣма отъ ползата.

Смѣтамъ, прочее, че тази комисия, която е единъ видъ централенъ комитетъ, подъ чийто грижи ще се намира всецѣло контролтъ на всичко онова, което се изнася — както филмитъ, така и литературнитъ текстове, да бѣдатъ прегледжани, преди да бѣдатъ прожектирани на екрана или изнасяни на сцената — не ще може да се справи съ тая огромна работа, и че съ това се отнема възможността на ония органи отъ Министерството на народното просвѣщение, които иматъ по-други задачи, да вършатъ своята прѣка работа.

По-нататкъ, въ този законопроектъ се предвиждатъ известни такси за прегледитъ, които ще върши комисията. Азъ не мога да кажа дали за тия такси Министерството на финанситъ е дало своето съгласие; дали тѣ трѣбва да бѣдатъ въ този размѣръ, въ който сж предвидени въ законопроектъ, и дали тия такси нѣма да спънатъ развитието на нѣкои кинематографи, каквито сж софийскитъ, много отъ които едва кретатъ. Азъ не зная дали тия такси, които се предвиждатъ въ законопроектъ и които целятъ да донесатъ известенъ приходъ за фонда „Кинопросвѣта“, учреденъ съ законопроектъ, ще способствуватъ за развой на кинематографското дѣло и дали тѣ по-скоро нѣма да спънатъ неговото развитие.

Въ законопроектъ по-нататкъ е предвидено уреждането на ученически, читалищни и подвижни кинематографи. Никой не отрича и не може да отрече голѣмата заслуга на Министерството на народното просвѣщение, благодарение усилията на което въ течение на 5—6 години можахъ да се прожектиратъ нѣколко филми съ голѣмо културно, научно и обществено значение въ редица български села. Тая заслуга иматъ така също и нѣколко читалища. Смѣтамъ, че положенията, които се развиватъ въ законопроектъ и ония, които могатъ да бѣдатъ внесени отъ комисията по Министерството на народното просвѣщение, ще могатъ да допринесатъ за развой на кинематографъ, който ще служи по-нататкъ за чисто образователни цели.

Но, г. г. народни представители, ако се съзнава истинната голѣмото значение, което има кинематографитъ вобще за обществото; ако и Обществото на народнитъ е схващало това значение на кинематографъ и чрезъ специално списание „За възпитание чрезъ кинематографъ“ харчи грамадни срѣдства, за да популяризира това мощно образователно срѣдство, за да направи образованието напълно нагледно; ако нанстина ние чрезъ кинематографъ се стремимъ да направимъ образованието активно — а знайно е, че активно образование ще имаме тогава, когато ще може да се дадатъ всички срѣдства, чрезъ които учениктъ да участвува самъ въ развой на учебния процесъ; ако кинематографитъ дава възможностъ да се видятъ събития, за които не е възможно чрезъ дълго четене даже да се добие представа и вобще да се видятъ; ако чрезъ кинематографъ ние можемъ да се възхищаваме отъ туй, което е на Хималаитъ, отъ туй, което е край Мисисипи, отъ това, което е въ равната руска степъ и вобще отъ явленията, които ставатъ въ живота на човѣка, отъ животнитъ и отъ растенията; ако се схваща голѣмото значение на кинематографъ за чисто образователнитъ и възпитателни цели — въ същото време трѣбва да се признае и грамадното влияние, което се упражнява отъ търговцитъ и предприемачитъ на филми и отъ притежателитъ на кинотеатри, които въ желанието си да натрупатъ по-лесно печалби, отрупватъ българското общество съ кинематографически представления, които се явяватъ опасни за нравствеността и подбиватъ устоятъ на държавата.

Отъ една анкета, направена въ една отъ нашиѣ гимназии, се е констатирало следното. Зададена е била на учениктитъ отъ шести класъ, трети гимназиаленъ класъ, една тема за класна работа върху значението на кинопредставленията, които се даватъ въ ученическитъ кинотеатри. Бю какъ една ученичка цени доколко филмитъ които се даватъ отъ училищнитъ власти въ училищното кино, допринасятъ за правилното образование и възпитание вобще на учашитъ се (Чете) „Не разбирамъ защо се нарича ученическо кино, като въ него се даватъ всѣкакви филми. Питамъ се: защо младежътъ е толкова покваренъ нравствено? Нима главниятъ източникъ на тая поквара не е киното? Тукъ често се даватъ най-блудкави филми.“

Друга ученичка отъ VI класъ, много интелигентна, една отъ отличнитѣ ученички въ класа, казва: (Чете) „Азъ обичамъ да ходя на кино. И, наистина, много ученици отиватъ да гледатъ филми, но не за поука, а да научатъ какъ да крадатъ, убиватъ, лъжатъ и пр. Защо не избиратъ филми за нагледно изучаване нѣкои предмети, като, напр., чудесата на вселената? Азъ самата, ако имахъ възможностъ, бихъ си издигнала гласа противъ даването на филми безъ поука. Нѣкои казватъ, че киното не е ученическо, но го е взелъ частенъ човѣкъ, който само използва неговото свѣтло име. И азъ допускамъ това да е така. Защо даватъ филми, каквито и въ частнитѣ кина? Това е едно даказателство, че тука не работятъ учители, а нѣкое частно лице“, което има чисто търговски цели.

Министъръ Н. Найденовъ: Има комисия, която контролира филмитѣ.

С. Омарчевски (з. в): Вѣрно е, че още отъ 1921 г. учредихъ комисия при Министерството на просвѣтата отъ учители, която да контролира филмитѣ, които се даватъ въ ученическитѣ кинематографи, но доколко се контролиратъ тия филми, личи отъ тази анкета, която е направена. Въ Софийското ученическо кино сѣ дадени тази година следнитѣ филми: (Чете) „Агонията на Византия“, „Поручикътъ на нейно величество“, „Трагедията на една любовъ“, „Замъкътъ на любовта“, „Пазарътъ на любовта“. Въ училищното кино „Тодоръ Минковъ“ сѣ дадени: (Чете) „Какъ танцува Мариета“, „Спортъ и любовъ“.

Министъръ Н. Найденовъ: Тѣ сѣ цензурирани — окатрени.

С. Омарчевски (з. в): Зная какво е окастрено. Азъ цитирахъ мнения на хора, които сѣ гледали тия филми. Ето какъ се произнасятъ за туй, което тѣ гледали въ ученическитѣ кинематографи.

Друга ученичка пише следното: (Чете) „Азъ не ходя често на кино, защото не ми доставя голямо удоволствие и наслада. Останала съмъ съ впечатлението, че не всѣкога се разбира идеята, която е прокарана въ филма, а младежътъ обръща по-голямо внимание на киноартиститѣ, задоволява-главно зрителнитѣ си чувства. Да се ходи често на кино, споредъ мене, е вредно, като става навикъ“.

Други ученички даватъ хубави мнения. Една ученичка пише: (Чете) „Едно отъ най-приятнитѣ удоволствия въ моя животъ е да ходя на кино и то, разбира се, не на всички филми, защото различнитѣ филми действуватъ различно на моето настроение. Филмътъ „Детски сълзи и майчини скърби“ подеиствува така тъжно на моето състояние, че цѣла седмица се намирахъ въ едно меланхолично настроение и нищо не бѣ въ състояние да ме развесели. Азъ често съмъ гледала и филми съ хубавъ край. Тогава азъ се развеселявамъ, но менъ като-че ми се поражда една завистъ, но защо, не зная. Азъ самата виждамъ, че всичко това ми действува лошо и измѣня възгледитѣ ми въ живота, но все пакъ обичамъ киното и съ удовольствие ходя въ него“.

Друга една ученичка, много интелигентна, дъщеря на единъ отъ нашитѣ колеги тукъ, казва: (Чете) „Филмитѣ сѣ единъ отъ най-любимитѣ ми развлечения. Стремя се да прочета въ душата на артиста неговитѣ преживявания. Следъ нѣкой хубавъ филмъ душата ми се издига, възрождава неволно, чувствувамъ едно желание да работя надъ себе си, въ нашитѣ ученически кинематографи, не сѣ подобрени, и критика, лошитѣ филми могатъ да иматъ пагубни послѣдци. Разбира се, прекаленото посещение на филми може да има не дотамъ полезни послѣдствия. Фантазията става много чувствително развита, а за хора съ по-слабъ характеръ киното би погубило човѣка“.

Едни мнения сѣ положителни, други сѣ отрицателни, което иде да покаже, че филмитѣ, които се прожектиратъ въ нашитѣ ученически кинематографи не сѣ подобрени, и че нѣкои отъ ръководителитѣ на тѣзи кинематографи даватъ всички ония филми, които се даватъ въ частнитѣ кинотеатри, съ целъ да набавятъ повече материални блага за ученическитѣ кина, безъ да се вдъхновяватъ отъ високо-благородната целъ, която е поставена отъ закона за поощрение родната литература и изкуство.

Законопроектътъ, който е представенъ на нашето внимание, урежда предварителния контролъ, безъ да се стѣснява отъ заповѣдитѣ на конституцията за свободата на печата и свободата на литературата, като установява едни наредби, които могатъ да бждатъ наредби на общия наказателенъ законъ. Това е станало, защото е по-важенъ и по-свѣстенъ единъ другъ неписанъ законъ, именно законътъ за съхранението и самозапазването на нацията, и този законъ диктува да се контролира всичко онова, което е

опасно за морала на обществото и особено за морала на учащата се младежъ.

Въ законопроекта, който е представенъ на нашето внимание, се иска да се уреди и прегледътъ на рекламнитѣ, съ които се рекламираатъ кинопредставленията. Макаръ че досега, по съществуващия законъ за поощрение на родната литература и изкуство, да подлежаха на прегледъ и рекламнитѣ, съ които се рекламираатъ всички тия произведения на екрана, въпрѣки туй, вие сте забелязали тукъ, въ София, какъ жадни за богатства кинопритежатели и филмодавци рекламираатъ по начинъ такъвъ, че да будятъ любопитството, да дразнятъ низкитѣ чувства, а послѣдствията отъ туй не могатъ да бждатъ добри. И другъ пътъ съмъ ималъ случай да цитирамъ и сега ще цитирамъ единъ афишъ, който имахъ възможностъ да гледамъ да се шири въ софийскитѣ улици 15-20 дена съ едно съдържание, което е отъ естество да смути душата на единъ младежъ, за да не кажа по-голяма дума. Този афишъ за рекламиране на единъ филмъ имаше следното съдържание: (Чете) „Има ли право жената да измѣня на мъжа си, когато той я пренебрегва? Простимо и възможно ли е жената, която обича мъжа си, да му изневерѣ случайно? Може ли истинската любовъ да победи коварството на плътта? Една млада, темпераментна жена, която обича мъжа си, но е пренебрегната; горда и чиста, но слаба къмъ кознитѣ на плътта. Буйнъ огнь на неудовлетворени пориви обзема войнствената натура; силна борба между любовта къмъ мъжа и коварството на плътта. Жадната за наслада плътъ я тласка въ вихъра на разгулния животъ. Тамъ тя търси отмъщение и щастие. Винавна ли е тя и кой ще победи — любовта или плътта?“ Вие сами, г. г. народни представители, си представяте какво огромно опустошително значение могатъ да иматъ такива афиши за единъ младежъ отъ 15, 16 години, па и за по-възрастни.

Законопроектътъ забранява да се допускатъ въ кинематографитѣ деца по-малки отъ 15 години, както и учащитѣ се отъ всички учебни заведения, подведомствени на Министерството на просвѣщенieto и на другитѣ министерства. Постановлението, което опредѣля възрастта, е едно отъ най-важнитѣ постановления на тоя законопроектъ, който цели да регламентира развоя на кинематографното дѣло у насъ. Младежитѣ отъ 12, 13, 15, 18-годишна възраст сѣ най-любопитни и посещаватъ кинематографитѣ. Същиятъ периодъ е най-важниятъ за развоя на живота на младежа. Тогава младежътъ преживява най-важната възраст, пубертетната, и много важно и свѣтено е какви насоки ще вземе неговото образование и неговото възпитание. Възрастта, която се поставя въ законопроекта, може да се уголѣми или пъкъ да остане тая, която е предвидена, обаче да се предвиди, че ученицитѣ може да посещаватъ съ родителитѣ или съ настояшитѣ си ония поучителни филми, които иматъ строго наученъ и обществѣнъ характеръ.

Съ законопроекта, който е представенъ на разглеждане, се цели да се поощри отъ друга страна развоятъ на родното кино, на родното филмово производство и да се поощрятъ и институтитѣ и учрежденията, които работятъ за развоя и разрастването на националното кино.

Въ България се основа едно сдружение — „Български кино-университетъ“ — начело на което стои проф. Асенъ Златаровъ, въ състава на което влизатъ проф. Петко Цоневъ, проф. Симеонъ Ганевъ — математикътъ — и други обществени дѣатели. Въ устава на този кино-университетъ, който е членъ-кореспондентъ на института за възпитание и образование чрезъ кинематографа при Обществото на народитѣ, е казанъ следното за неговата целъ: (Чете) „Чл. 1. „Основава се културно-просвѣтително сдружение въ София подъ наименованието „Български кинематографически университетъ“. — Чл. 2. Сдружението има за целъ да подпомага народното образование и повдига народната култура и частно да подпомага образованието и възпитанието на младитѣ български поколения чрезъ срѣдствата на кинематографа“. Ако законопроектътъ предвижда да се даде съдействие за развоя на този кино-университетъ, който се ползува съ благосклонното внимание на оргнитѣ на Министерството за народното просвѣщение, и ако отъ досегашната дейностъ на този кино-университетъ се вижда, че той нѣма никакви търговски, спекулативни цели, нѣма никакво желание за трупане на печалби, а преследва една задача високо-благородна, хуманна и човѣколюбива, за да бжде полезенъ този институтъ за прожектиране на екрана на научни филми, каквито въ краткия му животъ отъ 2-3 месеца се дадоха много въ София, като желанието му е да даде такива филми и въ провинцията и българскитѣ села въобще, азъ намирамъ, че грижитѣ, които идатъ да поощрятъ развоя на филмовото производство у насъ и по-специално на такива или други подобни институти, за да може да се работи за развоя на научния филмъ въ Бълга-

рия, сж много малки. Азъ смѣтамъ, че облагитѣ трѣбва да бждатъ по-голѣми, да бждатъ въ размѣритѣ, предвидени въ закона за поощрение на родната индустрия, именно чрезъ освобожделение отъ вносни мита филмовитѣ материали, които се внасятъ отъ вънъ. Само по този начинъ ние ще можемъ, при конкретнитѣ условия, които имаме въ България, чрезъ поощрението, което ще дадемъ, да способствуваме за развоя на родното кино въ България, за да можемъ да изнесемъ на екрана природнитѣ красоти на България, да изнесемъ развоя на историческия животъ въ България, да изнесемъ — както този кино-университетъ е изнесълъ вече — производството на каменни ваглища въ мина „Перникъ“ и т. н.

Въ проекта се урежда и материята за начина, по който ще може да работятъ тъй нареченитѣ читалищни, утенически и подвижни кинематографи, уреждани отъ Читалищния съюзъ, отъ Министерството на народното просвѣщение и отъ Министерството на земледѣлието. Но цѣлата тая работа е много бюрократизирана, много претрупана. Азъ смѣтамъ, че въ комисията този законопроектъ ще бжде все-странно разгледанъ и ще се направи всичко, което може да допринесе, щото наистина отъ двѣтъ острила на кинематографа — защото той е съ две острила — да може да бжде притъпено онова острило, което допринася за лошото, за рушението на морала, а да бжде изострено онова, което способствува за повдигане на културата, и по този начинъ киносътъ да се издигне като едно мощно и силно срѣдство за възпитанието и образованието на цѣлия народъ, на цѣлото общество и по-специално на учашата се младежъ.

Позвовете да завърша разсѣжденията си по този законопроектъ съ още нѣколко бележки.

Ако почитаемото Министерство на народното просвѣщение е намѣрило, че въ закона за поощрение на родната литература и изкуство, създаденъ презъ 1921 г., нѣма достатъчно гаранции, нѣма достатъчно наказателни санкции, и въобще законътъ не отговаря на нуждитѣ днесъ, не отговаря на развоя на кинематографното изкуство и смѣта, че контролътъ, предвиденъ въ този законъ, е недостатъченъ, и иска съ настоящия законопроектъ, чрезъ предвиденитѣ въ него многостранни органи на Министерството на народното просвѣщение въ столицата и въ провинцията, да го разшири; ако е намѣрило, че досегашниятъ законъ е недостатъченъ, е тѣсенъ и малъкъ, и се явява нуждата отъ този законопроектъ, азъ не намирамъ защо Министерството на народното просвѣщение, което, като върховенъ контроленъ институтъ, има за задача да покровителствува всичко онова, което има за целъ да повдигне развоя на нашата наука, на нашата култура и на нашето изкуство, взема въ този законопроектъ подъ свое покровителство и развоя на драмата, на драматичнитѣ произведения и на изкуството, които не сж подъ покровителството на държавата, а сж предметъ на частни предприятия, и иска чрезъ този законопроектъ да контролира и тѣхъ, когато, отъ друга страна, презъ последнитѣ 5—6 години време на нашия Народенъ театъръ, който покрай своитѣ голѣми задачи има за задача да служи за развоя на изкуството въобще, министерството създава много малко условия и много малко възможности му дава, за да може да подпомогне развоя на родното изкуство и изкуството въобще.

Ако министерството на народното просвѣщение иска съ този законопроектъ да регламентира, да тури редъ и да контролира всичко онова, което се дава въ частнитѣ театри и кинематографи, на сценитѣ въ другитѣ частни заведения въобще, които служатъ за забава, не намирамъ защо то не упражнява известенъ контролъ върху онѣзи артисти, които отъ нѣколко години насамъ свободно нахлуватъ въ България, въ една бедна страна, всрѣдъ единъ беденъ народъ, какъвто е българскиятъ. Знйни и незнйни, признати и непризнати таланти, благодарение на туй, че има пълна свобода, идватъ тукъ, въ българския Народенъ театъръ или въ частнитѣ театри, и служатъ като проводници на изкуството. Никога не бихъ ималъ нѣщо противъ онѣзи голѣми величини, които идватъ тукъ, каквито частнитѣ театри или държавниятъ театъръ е повикалъ тукъ, ако тѣ не сж били винаги вредни и опасни за развоя на родното изкуство. Никѣде това не става. Дори въ Америка, една много голѣма и много богата държава, артисти съ голѣма свѣтовна известностъ трѣбва да преминатъ голѣми препятствия, за да могатъ да отидатъ тамъ да служатъ на изкуството. Въ България, обаче, следъ погрома на Русия, не само въ България, но въобще на Балканския полуостровъ, въ Ромѣния, въ Гърция, въ Югославия — въ всички, като насъ свободни земи, виждаме да нашествуватъ много знйни и незнйни жреци на изкуството.

Министъръ В. Молловъ: Има контролъ.

С. Омарчевски (з. в): Зная какъвъ контролъ има!

Министъръ В. Молловъ: Туй нахалство го нѣма никѣде.

С. Омарчевски (з. в): Вашето нахалство го нѣма никѣде.

Министъръ В. Молловъ: Е, белки не се знаемъ!

С. Омарчевски (з. в): Отваряме вратитѣ у насъ да идватъ знйни и незнйни жреци на изкуството, да изтеглятъ пари, като презъ театралния сезонъ даже биватъ допускани да излизатъ на сцената въ държавния театъръ. Това не говори добре. Ако нѣкои у насъ смѣтатъ, че бихме издигнали нашия Народенъ театъръ и нашата Народна опера, че бихме способствували за развоя на родното изкуство и въобще на изкуството, като се извикватъ отъ чужбина артисти, драматурзи, оперни пѣвци, солисти, режисьори, диригенти — това е една погрѣшна мисль. Колкото и да сме ценители на всички онѣзи хора на изкуството, които идатъ у насъ отъ вънъ, въ всѣки случай ние ще трѣбва да знаемъ, че преди да сѣ възпламеняваме и възхищаваме отъ плодетѣ на чуждото, ще трѣбва да гледаме своето, ще трѣбва да се стремимъ, да се мѣчимъ — колкото и слаби сили да имаме — да поощряваме нашето и по-малко да прибѣгваме до съдебни на чужденци, особено днесъ, при днешното положение, въ което се намира нашиятъ народъ и нашата бедна държава. Не може тази свобода! Въ 1921 г., въ качеството ми на управляващъ Министерството на външнитѣ работи за нѣколко дни, чрезъ едно окръжно азъ забранихъ посещението у насъ на чужденци — хора на изкуството, и съобщихъ на българскитѣ легации и консулства въ чужбина да пускатъ само голѣмитѣ величини и жреци на изкуството — нѣщо, което прави Америка, нѣщо, което прави Франция. Вземете Франция, напр. — една голѣма културна страна; тази година тя дойде дори до скѣсане на дипломатическитѣ сношения съ Америка поради факта, че съ единъ административенъ декретъ забрани вноса на филми отъ Америка. Вземете Америка; за да отиде въ Америка единъ голѣмъ артистъ — каквито сж Ана Павлова или нѣкой отъ трупата на Дягилевъ или Рахманиновъ — той трѣбва да преодолѣе голѣми препятствия. А у насъ идва кой билъ, кой не билъ артистъ, и му се дава широкъ приемъ въ Народния театъръ — за да покаже своето изкуство. Ние сме навикнали да ценимъ по-скоро чуждото, безъ да познаваме нашето, и по този начинъ ние поддържаме устоитѣ на Народния театъръ, който е огнището за развоя на родната ни драма. Виждаме много малко да се създаватъ условия за развоя на родната ни драма, а повече се ценятъ чуждите жреци на изкуството.

Въ последно време, г. министре на народната просвѣта, покойниятъ Иванъ Вазовъ е изгоненъ отъ сцената на Народния театъръ. Мотивирате се съ това, че нѣмате облѣкла за неговитѣ пиеси, а поставяте на сцената произведения, като, напр., една несклопна драмичка на Димо Сяровъ. Отъ 7 години насамъ отъ сцената на Народния театъръ е изгоненъ Иванъ Вазовъ; изгониха отъ тамъ и основателя на българската драма Василъ Друмевъ, а също и Михайловски, Антонъ Страшимировъ и П. Ю. Тодоровъ. Азъ не отричамъ онова, което се прави напоследъкъ за поощряване на младитѣ; не отричамъ тоже, че сж направени въ това отношение постижения чрезъ приемане произведенията на писатели като Рачо Стояновъ, Стоянъ Костовъ и др., но все пакъ смѣтамъ, че много малко правимъ за нашето родно изкуство. И Министерството на народното просвѣщение, което има за задача чрезъ този законопроектъ да поеме въобще контролата надъ всички заведения, които служатъ като огнища на изкуството и като мѣста за забава, трѣбва да упражнява по-голѣмъ контролъ върху всички снѣи хора на изкуството, които идатъ у насъ отъ вънъ, защото иначе, вмѣсто да изпишемъ вежди, можемъ да извадимъ очи.

Завършвайки съ тѣзи бележки по законопроекта за кинематографитѣ и театритѣ, азъ заявявамъ, че групата, къмъ която се числя, ще го гласува. Същевременно моля г. министра на народното просвѣщение да се съгласи да бждатъ възприети онѣзи бележки, които ще бждатъ направени отъ насъ въ комисията по Министерството на народното просвѣщение. (Ржкоплѣскания отъ земледѣлицѣ)

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Иванъ Лѣкарски.

И. Лѣкарски (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Законопроектътъ за кинематографитѣ и за театритѣ, безспорно, се явява нагъеме. Отъ дълго време въ печата, по събрания, пѣкъ и въ Парламента даже се говори за регламентиране положението на кинематографитѣ у насъ. Въпрѣки че съ законъ не можемъ да уреждаме моралнитѣ устои въ едно общество, все пакъ азъ смѣтамъ, че законопроектътъ въ тази форма, въ която е внесенъ,

следъ като претърпи известни измѣнения въ комисията, ще може, като една превантивна мѣрка, да допринесе за отстраняването на много вредни положения, каквито съществуватъ днесъ, безъ да имаме този законъ и безъ да е регламентиранъ въобще въпросътъ за кинематографнитѣ предприятия и за театритѣ у насъ.

Законопроектътъ така, както е представенъ, фактически не отговаря на своето заглавие — „Законъ за кинематографитѣ и за театритѣ“; по-скоро той е законопроектъ за кинематографитѣ, защото регулира предимно материята за кинематографитѣ. Това се вижда и отъ самитѣ мотиви къмъ законопроекта, въ които не се споменава почти нищо по други въпроси, а се изтъква само значението на кинематографа днесъ и се гозори за онѣзи основни положения, които сж влѣзли въ законопроекта, регулиращи материята за кинематографическитѣ представления. Тукъ-тамъ се повдигатъ въпроси въ свръзка съ театра, въ свръзка съ издаването на литературни произведения, но дотолкова, доколкото да се учреди една предварителна цензура, установена въ чл. 9 на законопроекта, която се отрича по-нататъкъ, въ други законоположения, каквито сж тия въ чл. 16, буква б, чл. 19, алинея втора и др. Докато чл. 9 на законопроекта постановява една предварителна цензура отъ Министерството на народното просвѣщение не само за кинематографнитѣ картини, но и за всички литературни произведения, по-нататъкъ, въ други законоположения, се допуща представянето на пиеси, изобщо на литературенъ материалъ, и безъ тази предварителна цензура, стига да не се засѣга общественъ моралъ и общественъ интересъ.

Наистина, въ чл. 1 на законопроекта се предвижда единъ върховенъ надзоръ надъ всички кинематографи, театри, сцени, балетни продукции и всички заведения за обществена забава, и този върховенъ надзоръ се възлага на Министерството на народното просвѣщение, обаче отъ законопроекта, така както той е представенъ, азъ не виждамъ да има законоположения, които да уреждатъ единъ подобенъ върховенъ надзоръ, освенъ предварителната цензура, за която се говори въ чл. 9. Даже веднага следъ чл. 1, въ който се учредява този върховенъ надзоръ, въ чл. 2 се прави едно отстъпление, като само за кинематографитѣ се предвиждатъ известни предварителни условия, на които трѣбва да отговарятъ сградитѣ, за да бѣде позволено тѣхното съществуване, а по отношение на другитѣ видове учреждения за обществена забава и за театритѣ подобни условия не се изискватъ отъ законопроекта. Това показва, че законопроектътъ се явява въ една едностранчива форма и че при това съдържание, което той има, по-скоро би трѣбвало да остане като законъ за кинематографитѣ, отколкото за кинематографитѣ и за театритѣ, или пъкъ въ комисията да бѣде попълненъ съ материята, която би съ явила необходима, за да се тури единъ контролъ и върху театритѣ и по таквъ начинъ да се регламентиранъ и въпроситѣ, отнасящи се до последнитѣ. Иначе азъ смѣтамъ, че законопроектътъ ще куца, че ще има известни празноти въ него. И ми се струва, че при това положение, въ което се намираме, при тая заплаха за една морална разруха, налага се да се поразшири тоя законопроектъ и да обхване и редица други въпроси, които сж били изпуснати. Или, ако това не може да стане въ него, тогава ще трѣбва да се създаде единъ другъ законъ, който да регламентира всички въпроси въ тая областъ. Искамъ да вѣрвамъ, че министерството ще трѣбва да се замисли и въ близко бъдеще да създаде единъ таквъ законъ.

Г. г. народни представители! Мене ми се струва, че така, както е поставенъ въпросътъ за ученическитѣ кина въ този законопроектъ, въ една обща форма, учредяването на ученически кина навсѣкѣде ще има своитѣ практически неудобства. Безъ да съмъ по принципъ противъ съществуването на ученически кина, да се генерализира тоя принципъ и да се създадатъ такива кина навсѣкѣде, смѣтамъ, че това би било по-нѣкога нецелесъобразно, даже пакостно въ известни отношения.

Намирамъ, че въ малкитѣ провинциални градове, където има частни кина, не е необходимо да се създаватъ и ученически такива. Достатъчно е да предвидимъ въ този законопроектъ положения, съ които да се изхвърятъ мѣстнитѣ частни кина да даватъ известни представления, да прожектиратъ филми, одобрени отъ министерството и, предназначени за учащата се младежъ. Достатъчно ще бѣде резервирането на две-три такива представления за учащитѣ се, за да нѣма нужда отъ създаването на отдѣлни ученически кинематографи, които, отъ една страна, ще повлѣкатъ безспорно следъ себе си доста голѣми разходи, а, отъ друга страна, ще създадатъ конкуренция на частната инициатива. Фактически тѣ сигурно ще се преобърнатъ на търговски предприятия, защото не биха могли да се издържатъ само отъ посѣщенията на ученицитѣ, и, обръщайки се въ об-

ществени кина, въ кина съ търговска, спекулативна целъ, тѣ ще нарушатъ своето истинско предназначение на ученически кина.

Ето защо, повтарямъ да кажа, че, безъ да се генерализира принципътъ за ученическитѣ кина, би могло да се предвидятъ въ законопроекта положения, които да даватъ възможностъ на провинциалнитѣ частни кинематографи да даватъ специални спектакли за учащата се младежъ, за да нѣма нужда по този начинъ отъ създаването на специални ученически кина.

Отъ друга страна, азъ смѣтамъ, че ученическитѣ кина, такива, каквито сж днесъ, не би трѣбвало и не може да се оставятъ да съществуватъ занаяждъ. Днесъ тѣ сж чисто търговски предприятия, съ тая само разлика, че, имайки известни привилегии — тѣ се освобождаватъ отъ акциза — иматъ възможностъ да конкуриратъ частнитѣ кина. Давайки представления съ филми, предназначени не само за учащата се младежъ, а и за цѣлото гражданство, тѣ се явяватъ като недоялни конкуренти на частнитѣ кина и изгубватъ своето истинско предназначение на ученически кина. И когато тия ученически кина биха давали представления, достъпни за цѣлото гражданство, мене ми се струва, че въ таквъ случай нѣма защо да се освобождаватъ тѣ отъ акцизъ, нѣма защо да имъ се даватъ привилегии, за да правятъ недоялна конкуренция на частнитѣ кина.

Г. г. народни представители! Нѣма да изтъквамъ тукъ несъобразноститѣ въ предвиденитѣ наказателни санкции и въ процедурата по тѣхното налагане. Азъ съмъ убеденъ, че тѣ ще бѣдатъ поправени въ комисията. Най-добре ще бѣде, ако г. министърътъ се съгласи, независимо отъ това, че въ комисията по Министерството на народното просвѣщение има юристи, въпроситѣ относително наказателнитѣ санкции, които се предвиждатъ въ чл. чл. 20 до 33, да бѣдатъ разгледани съвмѣстно съ комисията по Министерството на правосъдието, за да може, отъ една страна, да се внесе една унификация въ наказателнитѣ санкции, предвидени въ този законопроектъ и въ съществуващитѣ законоположения въ страната, и, отъ друга страна, за да може въ тѣзи наказателни санкции и въ процедурата, предвидена за тѣхното прилагане, да се внесе една по-голяма яснота. Най-после, ако това не може да стане при съвмѣстно заседание на тия две комисии, то поне въ комисията по Министерството на народното просвѣщение да бѣдатъ повикани членове отъ комисията по Министерството на правосъдието, за да можемъ съ една по-голяма компетентностъ да разрешимъ въпроса за наказателнитѣ санкции, защото така, както тѣ сж предвидени въ законопроекта, намирамъ, че ще трѣбва да претърпятъ известни съществени измѣнения.

Въ всѣки случай, предвиждането на една такава наказателна санкция за закриване на читалищни театри и изобщо на театрални салони — особено въ провинцията, където има едва ли не по единъ таквъ, въ който всички културни инициативи, всички културно-просвѣтни начинания иматъ своето мѣсто — само затова, защото известни лица или отдѣлни членове на тѣзи културни учреждения, които управляватъ тѣзи имоти, не се съобразяватъ съ съществуващитѣ закони или съ специалния законъ за кинематографитѣ и театритѣ, би било неумѣстно. То значи, макаръ и за малко време, да бѣдатъ закривани, поради грѣшки на управата, тѣзи салони въ нѣкои градове и да лишамъ по този начинъ тѣзи градове отъ култура и просвѣта. Азъ искамъ да вѣрвамъ, че г. министърътъ ще се съгласи, щото тази санкция да бѣде премахната.

Въ мотивитѣ къмъ законопроекта е казано: (Чете) „Цѣлиятъ законъ за кинематографитѣ и за театритѣ е сложенъ върху принципа на централизациата“. Тая централизация, обаче, въ законопроекта, е схваната едностранчиво. Азъ не виждамъ, г. г. народни представители, защо е необходимо да съществуватъ подвижни кинематографи поотдѣлно, съ отдѣлни управления, съ отдѣлна уредба, съ отдѣлни лица и срѣдства при Министерството на народното просвѣщение, при Министерството на войната и при Министерството на земледѣието.

Въ самия законопроектъ, въ глава III, отдѣлъ III, чл. 53, се казва: (Чете) „Къмъ всѣки държавенъ подвиженъ кинематографъ се числятъ: единъ учитель-ръководителъ, който е отчетникъ“ и т. н. Но когато се говори за държавни подвижни кинематографи въ чл. 53, разбираме се само кинематографитѣ, които сж подъ ведомството на Министерството на народното просвѣщение. Като-че-ли не сж държавни подвижнитѣ кинематографи, за които се говори въ чл. чл. 56 и 57 и които сж подъ ведомството на Министерството на войната, и подвижнитѣ кинематографи, за които се говори въ чл. 58 и които сж подъ ведомството на Министерството на земледѣието. Безспорно, и единитѣ, и дру-

гитъ сѣ държавни. И въ туй отношение би трѣбвало да се направи едно унифициране.

Нищо не прѣчи, ако уредбата на тѣзи подвижни кинематографи се възложи на една комисиѣ, въ състава на която да влизатъ представители отъ респективнитѣ министерства, която да разпредѣля маршрута на подвижнитѣ кинематографи, да опредѣля филмитѣ, които ще се даватъ, и, съобразно съ това, кои мѣста ще посетятъ кинематографитѣ, дали село, дали войскава частъ, дали учаща младежъ, да бждатъ снабдени съ съответни филми. Но само затуй, защото ще трѣбва да се даватъ картини, напр., за войската, да има отдѣлни подвижни войскови кинематографи съ отдѣлно управление, съ отдѣлни срѣдства, това не е целесъобразно, не е икономично, и азъ не виждамъ единството, азъ не виждамъ централизацията, за която се говори въ мотивитѣ на законопроекта.

Ето защо азъ ще моля г. министра да се съгласи и той, щото въ комисията да бждатъ унифицирани тѣзи текстове отъ законопроекта, и тази разпокъсаностъ, която като-челѣ е единъ признакъ на цѣлия нашъ общественъ и държавенъ животъ, тази мания, която сѣществува, всѣко ведомство да има своя служба, безъ да има смисълъ и значение понѣкога, поне въ този случай да не я допускаме. Съ едно унифициране на подвижнитѣ кинематографи ще се даде възможностъ, щото отъ общитѣ срѣдства, които биха се дали отъ тритѣ министерства или само отъ бюджета на Министерството на народното просвѣщение, или отъ фондовѣтѣ, които ще се образуватъ, да се набавятъ повече коли, да се набавятъ повече кинематографни ленти и да може да се извърши и по качество, и по количество, по-голяма и по-ползотворна работа.

Въ отдѣлъ IV на глава III се говори за войскови кинематографи. Мене ми се струва, г. г. народни представители, че по този въпросъ ще трѣбва да бждемъ наясно. Ако подъ войскови кинематографи се разбиратъ кинематографи, които сѣ въ казарми, като, напр., Артилерийското кино въ София — фактически туй кино е използвано отъ частна инициатива, поставено е на търговски, на спекулативни начала — и имъ се даватъ известни привилегии, каквито се даватъ на читалищнитѣ или на ученическитѣ кина, азъ не намирамъ резонъ, не намирамъ смисълъ въ това. Ако туй кино, като военно, служи въ казармата изключително за войницитѣ, въ такъвъ случай би имало смисълъ да му се дадатъ тѣзи привилегии, които се даватъ на ученическитѣ кина. Но само затуй, защото нѣкои кина сѣ въ казарми, да се ползватъ тѣ съ привилегии и по този начинъ да се явяватъ като конкуренти на частната инициатива другаде, нѣма резонъ. Ето защо този въпросъ ще трѣбва да бжде изясненъ въ законопроекта, и привилегиитѣ да се допускатъ въ случай, когато кината ще служатъ само за целитѣ на казармата и за обучението на войницитѣ.

Така сѣщо виждамъ предвидени привилегии и за кинематографитѣ въ офицерскитѣ събрания. И тукъ смѣтамъ, че нѣматъ мѣсто тѣзи привилегии. Тогава, когато офицерскитѣ събрания не уреждатъ, не издържатъ сами своитѣ кина, а задъ фирмата „Офицерско събрание“ ще се прикрива пакъ частната инициатива, ще се прикрива търговско предприятие, по този начинъ ще се създаватъ пакъ условия за една нелоялна конкуренция на частната инициатива отъ тѣзи кина.

(Председателското мѣсто се заема отъ подпредседателя В. Димчевъ)

Единъ последенъ въпросъ, който ще поставя на вниманието на г. министра, е: да се има предъ видъ, при закупуването на подвижни кинематографи и при организацията на тѣхната дейностъ, да се доставятъ и такива типове подвижни кинематографи, които биха служили за прѣскане просвѣта и въ онѣзи мѣста, които не могатъ да бждатъ достъпни за подвижнитѣ кинематографи съ моторни коли. Защото, г. г. народни представители, ние имаме краища въ България, които поради това, че сѣ съ планински характеръ, че сѣ недостъпни за този типъ подвижни кинематографи, каквито сѣществуватъ днесъ, поради това, че нѣматъ удобни пѣтища, оставатъ непосещавани, изоставени, и културни инициативи тамъ почти не сѣществуватъ. И ако министерството достави другъ видъ подвижни кинематографни апарати, които да могатъ да бждатъ достъпни и за тѣзи краища, мене ми се струва, че ще се запълни една голѣма празнина, ще се задоволи една голѣма нужда, каквато днесъ сѣществува, и ще се изиграе една голѣма културно-просвѣтна роль въ тѣзи затѣнени, изоставени въ всѣко отношение краища.

Г. г. народни представители! Чрезъ насърчаване на подвижнитѣ кинематографи особено, които, споредъ сведенията на всички ви, се посрѣщатъ така радушно въ селата, отиването на които въ селата представлява малки празненства, малки тържества за населението тамъ, ние бихме из-

пълнили една голѣма задача, ние бихме изиграли една голѣма културна роль за превъзпитанието на нашето село. Защото, вмѣсто, както е било въ миналото, недѣлнитѣ и празничнитѣ, безработнитѣ дни да бждатъ прекарвани въ кафенетата въ вулгарни партизански спорове, да бждатъ използвани за организиране на разни оранжеви или червеноармейски команди, тѣ ще бждатъ използвани за недѣлни училища, ще бждатъ използвани за вечерни курсове, ще бждатъ използвани за кинематографически представления. По този начинъ, съ достъпа на просвѣта и култура, ние ще можемъ да надникнемъ въ всички краища на страната, да създадемъ и тамъ малко повече радостъ, да освежимъ отрудения български данѣкоплатецъ и да внесемъ повече култура и просвѣта за цѣлокупното гражданство на майка България.

Председателстващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Петко Стайновъ.

П. Стайновъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Азъ нѣма да се занимавамъ съ техническитѣ въпроси по организирането на училищнитѣ кинематографи, толкозъ повече, че г. Лѣкарски, който, като докладчикъ на комисията по Министерството на народното просвѣщение, познава издѣлно тия въпроси, се спрѣ на тѣхъ.

Азъ съ съжаление констатирамъ, г. г. народни представители, че въпросътъ за кинематографитѣ и за театритѣ, както и въпросътъ за даване право на женитѣ да бждатъ адвокати — въпроси, които сѣ наистина отъ голѣми съвремененъ интересъ — не сѣ могли да призватъ тукъ, на банкитѣ на народнитѣ представители, едно голѣмо мнозинство. Азъ бѣхъ въ правото си да предполагамъ, че тѣзи въпроси ще предизвикатъ по-голямъ интересъ и наистина сѣмъ учуденъ отъ малкия интересъ, който се проявява къмъ тѣхъ.

Н. Мушановъ (д): Идете въ кинематографитѣ, тамъ ще ги намерите.

П. Стайновъ (д. сг): Сигурно сѣ тамъ. За нещастие, обаче, не сѣ дошли тукъ, за да уредятъ въпроса за кинематографитѣ.

Азъ искамъ да се спра на нѣкои чисто юридически въпроси, свързани съ въпроса за театъра и кинематографа, защото той не е въпросъ само на изкуството, а съ него сѣ свързани чисто обществени въпроси не само отъ граматно образователно и възпитателно значение, но и отъ голѣмъ политически и общественъ интересъ. И на тая гледна точка трѣбва да застанемъ, когато ще трѣбва да обсъдимъ въпроса, какво законодателство трѣбва да възприемемъ за кинематографа и театъра.

Не е излишно, г-да, да се каже, че днесъ сѣществува едно театрално право, право за кинематографитѣ. Въ другитѣ държави отдавна има законъ за театритѣ и кинематографитѣ, така че азъ мога да поздравя г. министра на народното просвѣщение, че най-после е внесълъ единъ законопроектъ, който изъ основа да уреди въпроса за кинематографитѣ и театритѣ и да тури у насъ началото на така нареченото театрално право, което сѣществува въ другитѣ държави.

Като говоримъ за театрално право и въобще за единъ законъ за кинематографитѣ и театритѣ, разбирамъ, че не трѣбва да се разрешаватъ чисто вътрешни театрални въпроси — за ангажменти между актьори и наематели на театри, кинематографи и т. н. — но трѣбва да уреждаме общественитѣ интереси, които се явяватъ на сцената въ свързка съ функционирането на театритѣ и кинематографитѣ.

Първиятъ въпросъ, който се слага, г-да, е въпросътъ за свободата на театритѣ и кинематографитѣ, голѣмиятъ въпросъ за театралната цензура, за цензурата въ областта на театъра и кинематографа. И понеже тукъ г. Омарчевски повдигна въпроса, дали този законопроектъ е конституционенъ и дали сѣществуването на една предварителна цензура за театритѣ и кинематографитѣ е нѣщо съобразно съ конституцията, азъ искамъ да се спра на този въпросъ.

Споредъ менъ, г-да, чл. 79 отъ конституцията, който говори за цензурата, урежда само цензурата за печата. Цѣлата глава VIII говори за свободата на печата, и специално въ чл. 79 се казва: (Чете) „Печатътъ е свободенъ. Никаква цензура не се допуска, а сѣщо и никакъвъ залогъ не се иска отъ писателитѣ, издателитѣ и печатаритѣ“.

Както виждате, мисълта на учредителитѣ въ онзи моментъ е била въобще да не се допушта цензура за печатнитѣ произведения. Така че, по начало, една театрална цензура не е изрично забранена отъ конституцията. Това е поне моето стриктно тълкуване на чл. 79 отъ конститу-

цията. Значи, единъ законъ може да урежда този въпросъ. Другъ е въпросътъ, обаче, дали би трѣбвало ние да възприемемъ една предварителна цензура за театралните пиеси и за филмите.

Първиятъ въпросъ, който се поставя, е дали самото откриване на театритѣ и кината трѣбва да бѣде подложено на нѣкакъвъ режимъ. Азъ смѣтамъ, г-да, че както за всички индустриални, занаятчийски, търговски зазедения, изобщо за всички предприятия, които могатъ да иматъ известно стопанско или известно културно значение, може да се създаде една регламентация, тъй също такава може да се създаде и по отношение на кинематографитѣ, като се определятъ възможноститѣ, при които могатъ да бѣдатъ тѣ отваряни и т. н. Това е въ реда на нѣщата за всички предприятия, когато трѣбва да се види дали отговарятъ на изискванията за удобностъ, за запазване отъ пожаръ, дали сѣ взети всичкитѣ мѣрки въ здравословно отношение и т. н. Така че ако говоримъ за една техническа регламентация съ огледъ на въпроса дали трѣбва да се допустне отваряне на единъ театъръ, държавата е въ правото си да я урежда, и отъ никой членъ на конституцията това не се забранява.

П. Петковъ (зан): Но това може да стане по сега действащитѣ закони.

П. Стайновъ (д. сг): Да, именно, това може да стане по сега действащитѣ закони. Но въ чл. 2 на законопроекта се говори, че Министерството на народното просвѣщение ще разрешава дали да се отвори единъ кинематографъ и т. н. За менъ, г-да, това е единъ въпросъ не на Министерството на народното просвѣщение, а единъ въпросъ общъ — отварянето на културни, търговски, стопански и пр. предприятия — който ще го разрешаватъ техническитѣ власти: лѣкарска, пожарникарска, инженерска и пр. Въ никой случай това не е въпросъ на Министерството на народното просвѣщение. Този въпросъ се урежда съ правилника къмъ закона за благоустройството, а не може да се урежда съ законъ по Министерството на народното просвѣщение. Министерството на народното просвѣщение не може да решава такъвъ въпросъ, и, следователно, неговата намѣса, споредъ менъ, не е необходима. И когато въ чл. 2 отъ законопроекта е предвидено, наистина, една техническа комисиия да бѣде назначена отъ Министерството на благоустройството, пита се: каква нужда има Министерството на просвѣщението да се мѣси въ тази работа, когато цѣлиятъ въпросъ за пригодността на едно помѣщение, както това е за всички фабрични и други заведения, се разрешава отъ техническитѣ власти, предвидени въ закона за благоустройството? Въ туй отношение азъ мога да направя една критика на законопроекта. Тия въпроси могатъ да се разрешаватъ по съществуващитѣ закони и, ако има нужда отъ нѣкакви допълнения, тѣ трѣбва да се направятъ въ закона за благоустройството и въ закона за народното здраве.

Д. Негенцовъ (с. д): Въпросътъ не е само технически.

П. Стайновъ (д. сг): Въпросътъ е за отварянето на кинематографи.

Д. Негенцовъ (с. д): Чл. 2 отъ законопроекта урежда този въпросъ.

П. Стайновъ (д. сг): И затуй азъ казвамъ, че въпросътъ е технически, а не е въпросъ на Министерството на народното просвѣщение.

Споредъ менъ, отварянето на единъ кинематографъ, отварянето на единъ театъръ е единъ въпросъ, който интересува — пакъ повтарямъ — благоустройствениятъ и технически власти, а не интересува Министерството на народното просвѣщение. На Министерството на народното просвѣщение бихме могли да му поставимъ да разрешава въпроса дали трѣбва да се отвори театъръ, дали има нужда отъ театъръ. Тукъ, въ законопроекта, обаче, азъ не виждамъ да е дадено право на Министерството на народното просвѣщение да преценява дали обществото има нужда отъ театъръ и отъ какъвъ театъръ има нужда.

Министъръ Н. Найденовъ: Техническа комисиия при Министерството на благоустройството ще дава мнение, а Министерството на просвѣтата ще разрешава.

П. Стайновъ (д. сг): Азъ не виждамъ какво ще разрешава Министерството на просвѣтата, когато цѣлиятъ въпросъ ще разрешава Министерството на благоустройството по общия законъ. Цѣлиятъ въпросъ е технически и, следователно, ще трѣбва да остане подъ закона за благоустрой-

ството. Затуй по тая първа точка — понеже въпросътъ не е просвѣтенъ — позволявамъ си да мисля, че трѣбва да остане въ сила досегашното положение, по закона за благоустройството и закона за народното здраве, и да не се затруднява то съ нови формалности, съ нови разрешения, съ нови комисиии и т. н.

Министъръ Н. Найденовъ: Това сѣ компромиси.

П. Стайновъ (д. сг): Това е по първия въпросъ.

Сега остава въпросътъ за надзора върху представлениата, които се даватъ въ театритѣ, въ кинематографитѣ и пр. Тамъ, г-да, може да има два вида контролъ: една предварителна или превантивна цензура и една главна или репрезентивна цензура. Съ този законопроектъ, който ни е представенъ, г-да, се въвежда режимътъ на предварителната цензура, въвежда се превантивниятъ режимъ. По моето дълбоко убеждение, г-да, ако има основание ние да въвеждаме една предварителна цензура и за кинематографитѣ, поради особения родъ на това изкуство, нѣма основание да се въвежда една такава предварителна цензура за театритѣ. Азъ бихъ билъ на мнение изобщо законопроектътъ да не бѣде законопроектъ за кинематографитѣ и за театритѣ, а да бѣде само законопроектъ за кинематографитѣ, като въпросътъ за театритѣ остане подъ общия полицейски режимъ или подъ стария режимъ на закона за народната просвѣта. Азъ ще се обясня защо.

И така сѣ постигнали повече отъ културнитѣ държави. Другитѣ държави иматъ отдѣленъ законъ за кинематографитѣ и отдѣленъ законъ за театритѣ, а въ този законопроектъ тѣ сѣ слѣти, единъ и същъ режимъ е наложенъ и за едното, и за другото. И като вникнете вътре, вие ще видите, че не може да третираме по единъ и същи начинъ продукциитѣ на кинематографитѣ и продукциитѣ на театритѣ. Азъ лично смѣтамъ — тъй като конституцията не забранява това — че може да се създаде единъ предварителенъ режимъ за театритѣ, може да се създаде една комисиия, каквато и да бѣде тя, която предварително да преглежда, както се казва въ законопроекта, всички литературни материали, внасяни отъ вънъ, всичкитѣ програми, които се играятъ, всичкитѣ представления, малки и голѣми, които се даватъ по села и градове, но азъ не виждамъ, г-да, по какъвъ начинъ тая комисиия, съ всичкитѣ нейни органи, би могла да се справи въ България съ този въпросъ за една предварителна цензура въ областта на театъра. Защото театрътъ е не само въ София, въ Пловдивъ, въ Варна, въ Русе; театрътъ е и въ последното село на българската държава, и затуй мене ми се вижда невъзможно такъвъ единъ контролъ да бѣде въведенъ по начина, по който това е предвидено. И не само че е невъзможно въвеждането му, но такъвъ контролъ въ театритѣ е и неефикасенъ, защото въ селата, напр., кой ще упражнява той контролъ? Представленията въ селата и безъ това ги дава учителътъ и същиятъ учителъ ще бѣде назначенъ като органъ на Министерството на народното просвѣщение, за да упражнява контролъ върху пиеситѣ кои отъ тѣхъ могатъ да бѣдатъ допустнати!

Изобщо този контролъ, този предварителенъ прегледъ ще бѣде една спънка за развитието на театралното дѣло поради самото обстоятелство, че театрътъ не е като филмитѣ, които се прѣскаатъ изъ цѣлата страна и които непремѣнно ще минатъ презъ митницата. По цѣла България има хора, които пишатъ малки сценки за вечеринки и утра или, както е казано въ закона, „текстове“. По закона се разбира, г-да, че единъ текстъ, единъ монологъ, па и едно стихотворение, въ което има диалогъ, и то ще трѣбва да мине презъ туй одобрение. Че къде ще му отиде краятъ, ако всичко, което се дава на утра или вечеринки, трѣбва да ходи на предварително одобрение? Тогазъ ще се полицизира, ще се въведе една полицейска организация за представлениата по вечерникитѣ и въ театритѣ въ България, и бѣдете увѣрени, че съ това нѣма да се спечели нищо за културата на България. Вследствие на това, азъ мисля, че по-голѣмо основание има да остане за театъра сегашниятъ репресивенъ режимъ: всѣки може свободно да тури на сцената каквото иска — както е въ Германия и други държави — обаче полицията следъ това ще провѣри дали туй, което се изнася на сцената, представлява действително нѣкаква опасностъ за добритѣ нрави, за религията, за добрия редъ и държавна сигурностъ, и, ако намѣри, че е опасно за добритѣ нрави, за реда и държавната сигурностъ, ще го спре. Предварително да се ходи за всѣко нѣщо да се иска разрешение отъ полицията, това значи една модерна държава да я върнете къмъ полицейския режимъ въ лошата смисълъ на думата.

Министъръ Н. Найденовъ: Азъ ще дамъ моитѣ обяснения после по-подробно. Но за да нѣма недоразумение, трѣбва да кажа, че не такъвъ е смисълътъ на чл. 9, който трѣбва да се тълкува въ свързка съ чл. 16, алинея втора, която гласи: „Контролниятъ органъ има право да спре изпълнението на песни, цѣли текстове и други, за които нѣма разрешение отъ министерството“. — Наистина, проектътъ на министерството е, че се иска разрешение предварително, обаче отъ ония, които го желаятъ, по силата на забележката къмъ § 32 отъ бюджета на Министерството на народното просвѣщение. Правя тази корекция, за да поправите своето становище по въпроса. Азъ ще разясня после.

П. Стайновъ (д. сг): Азъ виждамъ добротъ намѣрение на г. министра на народното просвѣщение. Той иска да следва примѣра на най-напредничавитѣ държави по отношение на кинематографа. Вземете германската конституция, която е работена въ революционни времена. Тамъ ще намерите чл. 118, който, като забранява всѣкаква цензура, изрично казва: специаленъ законъ, обаче, може да установи и предварително преглеждане на филмитѣ, а сѣщо и на ония работи, които, изнесени за показъ на улицата, могатъ да дразнятъ.

Министъръ Н. Найденовъ: За филмитѣ — да; има предварителна цензура. И за този принципъ азъ съмъ.

П. Стайновъ (д. сг): Въ Германия, една напредничава държава, конституцията на която е работена отъ социалисти най-напредничави, е възприетъ принципътъ за предварителна цензура на филма. Въ това отношение азъ нѣмамъ нищо да възразя. Но ако не се възприеме законопроектътъ да не се отнася за театъра, въ такъвъ случай за театъра би трѣбвало да остане репресивниятъ режимъ, т. е., щомъ като се представи едно представление, което да наруши добритѣ нрави въ страната, полицейската властъ, както досега е било, да има право да спира това представление. Нейната задача и сега е такава, но ние можемъ да я подчертаемъ. Предварителна цензура за театъра да не въвеждаме, защото бждеме увѣрени, че зле ще се отрази върху нашата култура.

Заставайки, следователно, на становището, че за театъра трѣбва да има послешна цензура, репресивенъ режимъ, спиране на представлението, азъ мисля, че и на кинематографитѣ, за които възприемаме предварителния контролъ, не трѣбва да се налага единъ много строгъ режимъ, който да ги обрне на нѣкакви училища. Кинематографитѣ, както се изтъкна отъ преждеговорившитѣ, има възпитателно значение, културно значение, но да не забравяме, че той не трѣбва да се обръща въ дидактическо сръдство, само да ни учи на работа. Ето защо азъ се осмѣлявамъ да кажа, че съ чл. 6, който задължава притежателитѣ на кинематографи да включватъ единъ възпитателенъ наученъ и културенъ филмъ въ програмитѣ на всички публични кинематографни спектакли, и онѣзи, които не включватъ такъвъ филмъ, ги наказва съ глоба отъ 1.000 до 10.000 л., нѣма да се постигнатъ никакви добри резултати. Ако единъ филмъ, наученъ или възпитателенъ, нѣма цена да се наложи на публиката и насила, съ глоба го налагаме, то ще има едно оскучаване на кинопредставленията. Тогава всѣки кинопритежателъ много лесно ще може да избѣгне отъ това задължение: ще купи единъ простъ наученъ филмъ и цѣла година ще го представява въ началото на представлението, за да изпълни условията на чл. 6, и въ началото, когато ще се дава научния филмъ, хората ще стоятъ навънъ, а като се изкара този наученъ филмъ, ще влѣзатъ, за да видятъ нѣщо, което ги интересува.

Изобщо съ кинематографа, който действува на въображението и на сърдцето, да налагаме съ сила една дидактика, ще бжде неумѣстно. И бждеме увѣрени, че ако се приеме това нѣщо, то ще създаде само лѣчки за развитието на кинематографното дѣло и само излишни разходи за собственицитѣ на кинематографитѣ. Наистина, тукъ е сложена една забележка, че „прилагането на този членъ ще се извърши постепенно съ огледъ на финансовитѣ и търговскитѣ възможности“, но азъ не знамъ дали бждещата комисия нѣма да реши, че е време да се наложатъ тия задължения за включване на задължителни поучителни филми и дали нѣма да стигнемъ до положението, че половината отъ представлението да бжде скучно.

Министъръ Н. Найденовъ: Тѣ сами го правятъ.

П. Стайновъ (д. сг): Тѣ го правятъ по свое собствено желание — нека ги насърдимъ. Азъ бихъ приелъ другата система — да ги насърдимъ. Много добре е направено, като е казано въ чл. 7, че научни филми съ българско

съдържание се насърчаватъ. Азъ бихъ помолилъ г. министра да насърчимъ още повече българскитѣ научни филми, а не чрезъ полицейски мѣрки да ги напращаваме.

Азъ виждамъ едно постановление въ тоя законопроектъ, което ще бжде съпроводено съ много усложнения. Въ чл. 9 е казано: „Всички филми, заглавията и надписитѣ къмъ тѣхъ, всички песни, сцени, текстове или другъ литературенъ материалъ“ — колко общо е това понятие: „Другъ литературенъ материалъ“ — „който се внасятъ отъ нѣмъ или се произвеждатъ въ страната“ — стихотворения, представления, сценки и монолози — „не могатъ да се прожектиратъ или да се изпълняватъ публично безъ предварителенъ прегледъ и разрешение отъ Министерството на народното просвѣщение“. Ако ние сме възприели този предварителенъ прегледъ за детскитѣ списания, за детската литература — въпросъ е дали и тамъ нѣма нѣкои прекалености — питамъ се: би ли трѣбвало да направимъ сѣщото, когато се касае изобщо за изкуството въ страната?

Въ чл. 10 е казано: „За прегледъ на песни, сцени, текстове и другъ литературенъ материалъ за сценично изпълнение се плаща по 2 л. на обикновена страница“. Значи, когато въ едно село искатъ да дадатъ представление, ще трѣбва да изпратятъ пиесата въ комисията за предварителенъ прегледъ.

Министъръ Н. Найденовъ: Съобразявайте се съ туй тълкуване, което давамъ, иначе разбивате отворена врата:

П. Стайновъ (д. сг): Туй тълкуване, което Вие давате, не е задължително, г. министре! Илѣ ще махнете всички разпореждания за театъра, или сте длъжни да отидете къмъ предварителна цензура.

Въпросната комисия, която е създадена за преглеждане на филми, на сцени и т. н., споредъ мене е една чисто чиновническа комисия. Въ нея сѣ турени: прокурорътъ при Софийския апелативенъ съдъ, единъ офицеръ, 4 души чиновници отъ Министерството на народното просвѣщение и две вещи лица. Защо сѣ тия вещи лица? Азъ смѣтамъ, че ако е за вещи лица, всичкитѣ сѣ вещи. Какво ще прави офицерътъ, какво ще прави прокурорътъ? Защо слагате прокурора? Прокурорътъ ще има работа, следъ като се изкара филмитѣ или пиесата на сцената — като види, че сѣ неморална, да заведе преследване срещу оны, който ги е изкаралъ на сцената. — Да слагаме прокурора членъ въ тая комисия, азъ намирамъ, че не е необходимо. Въ комисията ще трѣбва да влизатъ двама-трима представители на филмопроизводителитѣ, на театралнитѣ директори, на писателитѣ въ България или на нѣкое дружество, или на Академията на наукитѣ. Все пакъ не намирамъ за умѣстно, дето турите въ тази комисия 6 души чиновници. Азъ не виждамъ каква самостоятелна роля ще могатъ да изиграятъ. Мене ми се струва, че трѣбва да има комисия за преглеждане на филмитѣ, но не комисия чиновническа, не комисия съ такъвъ голѣмъ съставъ, какъто е тази, въ която нѣма представителъ на най-заинтересованитѣ за развоя на културата и изкуството на България.

Азъ оставямъ другитѣ въпроси, които могатъ да бждедатъ предметъ на подробности — напр. за мѣстата, които се даватъ свободно, за мѣстото, където се обжалватъ решенията за глобяване и т. н. Тѣ сѣ дребни въпроси, съ които можемъ да се справимъ въ комисията.

Но, г. г. народни представители, има единъ въпросъ, който е отъ принципиално значение и върху който искамъ да привлѣка вашето внимание. Той е, че законопроектътъ привлича учителитѣ да упражняватъ контролъ върху филмитѣ и върху представлението въ България. Това, г-да, е едно, споредъ менъ, смѣшение на понятията. Тази функция, да се упражнява репресивенъ контролъ, функцията да се види дали съ нѣкой филмъ не се нарушава редътъ и приличието, дали една пиеса — както е по чл. 16, алинея в — нѣма да внесе смутъ и безредие, е една полицейска функция въ всички държави. Да вземемъ, напр., Германия, която има най-новия законъ отъ 1922 г.; този контролъ не го упражнява учителътъ, защото той не е приставъ. Не можете да поставите учителя да забранява известни песни и да го карате да вика полиция да спира известна пиеса или известно кинематографическо представление. Това е функция на полицията. Така е въ всички държави, така трѣбва да бжде и у насъ. Ако не искаме да настане едно смѣшение на понятията, което, споредъ менъ, може да създаде известни мъжнотии въ общественото положение на учителя, не би трѣбвало да натоварваме последния съ полицейски функции. И азъ смѣтамъ, че ако въ България трѣбва да съществува контролъ върху театритѣ, ако трѣбва, споредъ менъ, да съществува контролъ върху кината, този контролъ трѣбва

да се упражнява от обикновената полиция. Ако тази полиция не е на мястото си, ако не е достатъчна, ще я издигнем; но това не ни дава основание да натоварим учителите с тази функция. Ето защо, събрахме, че въ това отношение законопроекта трябва да бъде променен.

Една последна бележка искам да направя, която се отнася за читалищата. Азъ събрахъ, че съгласно чл. 36 и 37 от законопроекта се налагат много големи ограничения на читалищата. Въ членъ 36 е казано: (Чете) „Читалищата въ страната могат да уреждат кино-театри само въ свое собствено помещение, следъ като се изпълнят постановленията на чл. 2 отъ този законъ. Само по изключение, съ предварително разрешение на Министерството на народното просвещение, читалищата могат да уреждат кино-театри не въ читалищно здание, но въ района на читалището“. Чл. 37: (Чете) „Читалищните кинематографи могат да прожектират само филми, одобрени отъ Министерството на народното просвещение за читалищните кинематографи“.

Значи, ще има филми одобрени — едни за малки деца или за училищата, други за читалищата и трети за възрастни. Азъ събрахъ, че не би трябвало да туряме читалището подъ единъ такъв изключителен режимъ; трябва да му дадемъ малко инициатива да избере да се бори съ частните кинематографи. Ако туриме, че филмите, които прожектират читалищата, трябва предварително да сж одобрени, бждете увърени, че кинематографът на читалището непременно ще фалира, както сж фалирали такива кинематографи въ провинцията, които сж се ограничавали да даватъ чисто поучителни филми, понеже тъй е било предписанието. Друго е, когато има клиента отъ ученици. Когато кинематографът на читалището ще трябва да се бори на свободния пазаръ съ частните кинематографи, нему трябва да се даде възможност да прояви инициатива — не може да бжде иначе. Щомъ има контрол на филмите въ България, щомъ една комисия избрана може да проверява и да се произнася кой филмъ е добъръ, кой филмъ е нравственъ и кой безнравственъ, кой не нарушава добрия редъ, спокойствието и устоите на държавата, при това положение читалището не може свободно да избира между разрешените филми онзи филми, които най-много прилягат на гражданите. Азъ мисля, че по този начинъ се създава едно голямо ограничение, което ще бжде фатално за читалищата. Да ви посоча единъ примѣръ отъ моя роденъ градъ Казанлъкъ.

Министъръ Н. Найденовъ: (Казва нѣщо)

П. Стайновъ (д. сг): Г. министре! Въ чл. 38 на законопроекта е казано: (Чете) „Читалища, които прожектиратъ филми, неодобрени отъ министерството, или които уреждатъ кино-театри не въ свое помѣщение безъ предварително разрешение, се закриватъ съ постановление на министра на народното просвещение“.

И. Лѣкарски (д. сг): Кинематографътъ се закрива, а не читалището. Има едно опущение.

П. Стайновъ (д. сг): Тѣкмо туй казвамъ.

П. Петковъ (зан): Щомъ се ползватъ отъ привилегии на ученическите кина, тогава ще се подчиняватъ на този режимъ. Щомъ искатъ да конкуриратъ частните кина, тогава ще плащатъ акцизъ.

П. Стайновъ (д. сг): Въ моятъ роденъ градъ Казанлъкъ има кинематографъ въ салона на читалище „Искра“. Той върви много добре и, благодарение на програмата му, не ставатъ скандали. Благодарение на една умѣла политика въ ръководството и въ подборането на филми, кинематографътъ печели извънредно много и отъ приходите се правятъ допълнителни постройки за картина галерия и пр. културни начинания. Но ако този кинематографъ, който има културни цели, приходите на който отиватъ за набавяне на книги и за подобрене на читалището, го спънемъ, той не ще може да съществува. Ако той има определена клиентела, както иматъ ученическите кина — разбирамъ; но той нѣма такава клиентела; той е поставенъ да се бори на свободния пазаръ и, ако го освободимъ отъ акцизъ, ние ще насърчимъ читалището. За насъ единъ кинематографъ на читалище представлява повече залогъ за даване на повече култура, отколкото частните кина. Ето защо азъ събрахъ, че г. министърътъ би трябвало да остави повече свобода на читалищата, за да могатъ, въ границите на разрешените филми, да избиратъ и прожектиратъ свободно филмите.

Това сж, г-да, нѣколкото критически бележки, които искахъ да направя по законопроекта за кинематографите и театрите. Принципътъ на законопроекта е много здравъ и ние би трябвало безъ колебание да възприемемъ този контрол, ако искаме въ бждеще да запазимъ не само младите поколения, но дори и по-възрастните, отъ разрушителното влияние на кинематографите.

Създаването на подвижни и училищни кинематографи е една инициатива, за която можемъ само да поздравимъ г. министра на народното просвещение, особено за подвижните кинематографи, които иматъ необикновенъ успѣхъ въ околиците, които сж посетили. Азъ съмъ ималъ случай да присъствавамъ на представления на подвижни кинематографи въ селата и видѣхъ каква благодатъ се разнася съ тяхъ въ цѣлата страна. Азъ бихъ молилъ г. министра на народното просвещение да разшири това благородно дѣло въ бждеще, като бжде увѣренъ, че въ туй отношение ще бжде подкрепенъ отъ цѣлото Народно събрание.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Теодоси Кънчевъ.

Т. Кънчевъ (д. сг): Г. г. народни представители. Следъ критическите бележки, които се направиха по настоящия законопроектъ и специално следъ тия, които направиха доста изчерпателно г. Петко Стайновъ, считамъ, че нѣма какво повече да добавя. Ще има да направя по-скоро нѣкои редакционни бележки, които по-подробно ще развия въ комисията.

Една бележка, която тукъ считамъ за неизлишно да направя, е, че чрезъ предлагания законопроектъ не се насърждава частната инициатива, не се насърждаватъ културно-просветните организации; и въ тази насока, безспорно, законопроектътъ страда отъ една голяма непълнота. Считамъ, обаче, че въ комисията ще може да се направи необходимото въ туй отношение.

Г. Омарчевски спомена, че у насъ съществува кино-университетъ — една културно-просветна организация съ единъ колосаленъ мораленъ престижъ. Въ странство кино-университетите вършатъ наравно съ обикновените университети културно-просветната работа. Ще трябва тази културно-просветна работа да се насърчи и у насъ.

Министъръ Н. Найденовъ: Съгласенъ съмъ. Въ комисията ще го направимъ.

Т. Кънчевъ (д. сг): Има вече и съюзъ на кината. Въ тази насока ние ще трябва да насърчимъ частната инициатива и, доколкото е възможно, чрезъ излизанъ формализъмъ да не спъваме развитието на кината и като търговски предприятия. Да не излизаме отъ предпоставката, че кината печелятъ извънредно много и че трябва да се правятъ административни прѣчки, чрезъ които по-скоро ще убиемъ развиващото се филмово производство, отколкото да постигнемъ резултати.

Следъ тѣзи бележки, като си резервирамъ правото въ комисията да се спра върху известни подробности, считамъ, че е излишно по-нататкъ да говоря по този въпросъ.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представителъ г. д-ръ Владимиръ Руменовъ.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Законопроектътъ, който ни предстои да разгледаме въ неговото същество, трябваше, по моето схващане, отдавна да бжде внесенъ тукъ, защото действително кинематографното дѣло така, както е поставено у насъ, често пѣти донася стрикателни резултати. Съ внасянето на този законопроектъ сега, разбира се, тая празнота въ нашето законодателство се попълва. Обаче, споредъ моите разбирания, въ този законопроектъ тъй, както ни е представенъ, има нѣкои съществени недостатѣци.

Значението на кинематографа, като образователно средство, безспорно, е твърде голямо, и само по себе си се разбира, че цѣлата организация около това дѣло трябва да бжде въ Министерството на просвѣтата, защото то е, което се грижи за образованието и възпитанието, като се почне отъ училищната младежъ и се свърши съ цѣлото гражданство. Струва ми се, обаче, че законопроектътъ не обема всички онѣзи нѣща, които сж необходими за едно всестранно образование и за едно всестранно възпитание. Азъ мисля, че би трябвало да се уреди не една обикновена чиновническа комисия, а единъ по-широкъ съветъ — или нѣщо друго, като щете го кажете — който да начертава, така да се каже, общите директиви, да дава мнение по голѣмите въпроси, за ролята, която може и

трѣбва да изиграе кинематографът. И понеже подъ ведомството на Министерството на просвѣщението сѫ всички образователни и възпитателни институти въ държавата, включително и висшитѣ учебни заведения, където се преподават всички специалности на знанието, азъ смѣтамъ, че въ комисията, за която се говори въ чл. 12, би трѣбвало да бѣдатъ застъпени всички служби въ държавата, които преследватъ образователни и възпитателни цели. Напр., въ закона за народното здраве има специална глава за здравната просвѣта. Е добре, като е така, трѣбва ли, съгласно закона за народното здраве, отдѣла за здравна просвѣта, Министерството на вътрешнитѣ работи да организира самостоятелно кинематографно дѣло по здравната просвѣта? За мене е неясно дали следъ гласуването на този законопроектъ ще бѣде така, или пъкъ ония кинематографи, които ще се завеждатъ отъ Министерството на вътрешнитѣ работи и народното здраве, специално отъ Дирекцията на народното здраве, ще бѣдатъ подъ контролата на тази обикновена чиновническа комисия. Тоя въпросъ, чини ми се, заслужава вниманието на народното представителство.

Ще посоча и друго. Тукъ е г. министърътъ на земледелието. Ние говоримъ за обучение на селското население по стопанскитѣ въпроси, по обработката на земята и пр. и пр. и чрезъ кинематографа. Има и международна организация за стопанска просвѣта чрезъ филми, въ която, чини ми се, и нашата държава влиза. Струва ми се, г. министърътъ на земледелието искаше да предвиди въ миналогодишния си бюджетъ 2.000.000 л. за подвижни кинематографи. Тогава азъ се питамъ: не трѣбва ли споредъ тоя законопроектъ да се коопериратъ, да се съединятъ, да се сдружатъ всички области, та кинематографното дѣло да ги засегне всички?

И въ миналото Народно събрание, и въ сегашното често пъти слушаме отъ трибуната, а също и въ бюджетарната комисия, да се зачеква въпросътъ, щото отдѣлни изпълнителни служби въ тая държава, които сѫ свършено сходни, еднакви, да се съединятъ, да се слѣятъ, за да може да се извършватъ съ по-малко срдѣства и съ по-добре подбранъ персоналъ.

Въ случая подвижнитѣ кинематографи сѫ нуждни за образованието и възпитанието. Добре. Просвѣтата, която ще се раздава по тоя законопроектъ, ще бѣде ли само обща просвѣта или ще засѣга всички прояви, всички нужди на просвѣщението — здравно, стопанско и т. н.? Несъмнено е, че ще бѣде много по-полезно, много по-поучително и ще струва много по-евтино за държавата, ако съ законопроекта се обединятъ всички служби въ държавата, които иматъ за задача да прокарватъ своитѣ начала или своитѣ закони, ако щете, чрезъ кинематографа.

Ето защо, азъ смѣтамъ, че тоя законопроектъ има тоя същественъ недостатъкъ, че не обема всички служби въ държавата, които ще просвѣщаватъ и поучаватъ населението чрезъ кинематографа. Тоя въпросъ би трѣбвало да се обсъди по-обстойно въ комисията и да се намѣри една формула, която действително да обедини тѣзи различни служби.

Това е общиятъ, принципиалниятъ въпросъ, който, смѣтамъ, трѣбва да се засегне, като се говори по тоя законопроектъ.

Както забеляза и г. Стайновъ, въ законопроекта се виждатъ известни технически служби, а други, които сѫ отъ по-голъмо и съществено значение, не влизатъ. Въ комисията за разрешаване на кинематографи и театри сѫ замѣсени много технически служби и лица, но здравната област на въпроса е свършено игнорирана. Освенъ това, въ законопроекта има текстове, които сѫ въ прямо противоречие съ закона за народното здраве, който гласувахме миналата година.

Здравната контрола трѣбва да бѣде не само относно зданията на кинематографитѣ и театритѣ, а тя трѣбва да бѣде ръководно начало на комисията, която ще преглежда и одобрява тѣзи филми. Контролата въ здравно отношение трѣбва да се простре и върху разрешенитѣ вече филми, защото сега е доказано, че филми, които не отговарятъ на изискванията на хигиената на околото, сѫ много вредни за здравето и би трѣбвало да се запретатъ. Има много кинематографи въ София, които сѫ първостепенни, така да се каже, но отъ гледна точка на самата техника на проектирането на филма тѣ иматъ голѣми недостатѣци; това трептение, което се получава при проектиране филма на екрана или пъкъ проектирането филми разпокъсани, съ дупки и пр. и пр., всичко това се отразява твърде вредно, твърде зле върху здравето на хората, не само върху зрението. Възприемането на впечатленията, които се получаватъ отъ екрана, става по начинъ, който създава на мозъка извънредно много остра работа, която се отразява твърде зле върху нервната система. И има

вече гласове въ медицината, особено отъ специалиститѣ по нервнитѣ и психически болести, които изтъкватъ опасността отъ неправилната постановка на кинематографитѣ.

Ето защо, азъ смѣтамъ за единъ същественъ недостатъкъ въ този законопроектъ това, гдето не се е помислило за здравната контрола както на самитѣ здания на кинематографитѣ, така и на самитѣ филми, а така също и на проектирането имъ. И тѣзи нѣща азъ смѣтамъ, че въ комисията ще трѣбва да се имагъ непременно предъ видъ. Поправенъ по такъвъ начинъ законопроектътъ, азъ смѣтамъ, че той ще принесе голѣма полза.

По принципъ азъ съмъ съгласенъ да се приеме и приемамъ този законопроектъ, но все пакъ настоявамъ и обръщамъ внимание, щото въ комисията непременно да станатъ надлежнитѣ измѣнения по тѣзи две нѣща, които сѫ съществени, споредъ мене — обединяване цѣлото кинематографно дѣло въ България и поставянето му повече на здравни начала, отколкото е сега споредъ внесения законопроектъ.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Петко Петковъ.

П. Петковъ (зан): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! По начало законопроектътъ, който разглеждаме днесъ, е навремененъ и отъ голѣмо значение за нашия социаленъ и общественъ моралъ. Но както ораторитѣ, които говориха преди мене, така и азъ — нека ми позволи г. министърътъ — ще направя забележката, какво този законопроектъ е доста изпѣстренъ съ несъобразности.

Напр., принципътъ, прокаранъ въ мотивитѣ на законопроекта, е да се запази обществениятъ моралъ, да се запази обществото отъ поквара, която може да се всѣе съ неморалнитѣ филми, представяни на екрана, и най-важно, да се запази младежта отъ лошитѣ примѣри, изобразяващи се на тоя екранъ. Дотогава, докогато сѫ настоящия законопроектъ се постановява една строга контрола за частнитѣ кинематографи, която намирамъ за неизлишна, дотогава, докогато даже читалищнитѣ кинематографи се поставятъ подъ строга контрола, не виждамъ училищнитѣ кинематографи да сѫ поставени подъ тая контрола. Въ чл. 39 действително се казва, че училищнитѣ и подвижнитѣ кинематографи иматъ за целъ да допълнятъ знанията на учащата се младежъ и на населението и пр., но е казано само „иматъ за целъ“, когато това би трѣбвало да бѣде едно императивно задължение. Редакцията на чл. 37 е ясна и категорична: „Читалищнитѣ кинематографи могатъ да проектиратъ само филми, одобрени отъ Министерството на народната просвѣта“. Обаче това задължение за читалищнитѣ кинематографи не е прокарано и въ чл. 39 по отношение на училищнитѣ кинематографи — нѣщо, което единъ денъ ще ни изпрѣчи предъ положението — както е и сега — училищнитѣ или ученическите кинематографи да представятъ всички ония филми, които се проектиратъ и въ частнитѣ кинематографи. И тогава целта на тия училищни и ученически кинематографи тѣй, както се прокарва въ чл. 39, съвсемъ не се постига.

Ето защо, бихъ могълъ, при разглеждането на законопроекта въ комисията, редакцията на чл. 39 да се измѣни, като училищнитѣ кинематографи се задължатъ да проектиратъ само филми, които иматъ за целъ да допълнятъ знанията на учащата се младежъ и на населението, да подпомагатъ нагледно обучението и т. н. И това трѣбва да бѣде императивно, задължително положение.

Въ допълнение на тая моя мисль — най-после нека се явя и въ защита на частнитѣ кино-притежатели, какъвто съмъ и азъ, въ всѣки случай не се противопоставямъ на законопроекта — ще кажа: дотогава, докогато, независимо отъ контролата, която се предвижда въ настоящия законопроектъ за частнитѣ кинематографи — която не е тежка, която е поносима и не вѣрвамъ да се намѣри нѣкой отъ днешнитѣ български кино-притежатели, който да се противопостави на нея — кино-притежателитѣ се обременяватъ съ различни финансови тежести, оставя се едно доста голѣмо отворено прозорче да могатъ тѣ да бѣдатъ конкурирани. Щомъ имаме една контрола, щомъ имаме и втора контрола предъ самитѣ врати на кино-театритѣ, недейте тогава отваря единъ голѣмъ дюкянъ за конкуренция на частнитѣ кино-театри, където сѫ вложени, както знаете, доста капитали. Нека училищнитѣ, подвижнитѣ и читалищнитѣ кина служатъ за целитѣ, предвидени въ чл. 39 на законопроекта.

Независимо отъ тия съображения, както забеляза и г. Теодоси Кънчевъ, частната инициатива не е никакъ насърдена съ настоящия законопроектъ. Каза ви се отъ по-заинтересовани отъ мене, че много положения на настоящия законопроектъ сѫ взети отъ германския законъ.

Т. Кънчев (д. сг): Отъ италианския.

П. Петков (зан): Каза ми го г. Янковъ, директоръ на театъръ „Одеонъ“, който се занимава съ тая материя.

Т. Кънчев (д. сг): Отъ италианския и отъ германския.

П. Петков (зан): Но споредъ германския законъ всѣки наученъ, художественъ, литературенъ или социаленъ филмъ, проектиранъ въ частнитѣ кинематографи, се ползува съ облекчения. Въ този законопроектъ не виждаме подобно нѣщо. Азъ бихъ молилъ г. министра да се съгласи да се предвидятъ подобни облекчения за такива филми, проектирани у насъ, още повече, че такива филми не могатъ за сега да се проектиратъ въ нашитѣ ученически кина, които поради своитѣ скромни сръдства, особено сега, въ началото, не могатъ да доставляватъ такива филми.

Министъръ Н. Найденовъ: За такива филми, произведени у насъ, се предвиждатъ облекчения.

П. Петков (зан): За тия, които се произвеждатъ у насъ, има облекчения, но за внасянитѣ отъ чужбина нѣма. Нима не виждаме какви филми се създаватъ у насъ!

Т. Кънчев (д. сг): Разбира се, че филми, като „Улични божества“ нѣма да се насърдчаватъ.

П. Петков (зан): Разбира се, защото филми като „Улични божества“ на Гендовъ и „Нощна стража“ сѣм много прозрачни за нашия екранъ.

Та азъ бихъ молилъ всички филми съ наученъ, художественъ, литературенъ и социаленъ характеръ, проектирани въ частнитѣ кинематографи, макаръ и да произхождатъ отъ чужбина, да бждатъ подложени на полекъ режимъ, да бждатъ облекчени, а тия, които сѣм произведени въ България — бихъ казалъ нѣщо повече отъ г. Кънчева — даже да бждатъ субсидирани, за да бждатъ поощрени.

Още единъ малкъ въпросъ — наказателнитѣ клаузи, прокарани въ законопроекта. Ей Богу, право да си кажа, кинематографията сѣмъ, но ще ме е страхъ да държа кинематографъ. Никѣде въ нашитѣ закони — азъ сѣмъ юристъ — не е прокаранъ принципътъ на двойното наказание. Не знамъ кой е поставилъ това въ законопроекта, но въ чл. 23 се предвижда независимо отъ глобата 20.000 л. и най-малко шестъ месеченъ тъмниченъ затворъ ...

Т. Кънчев (д. сг): Тия наказания ги има и за обида, и за клевета.

П. Петков (зан): ... и то за какво? — Ако допустнете да влѣзе въ театъра младежъ по-младъ отъ 15 години.

Д. Даскаловъ (з. в): Значи, трѣбва да имъ искатъ кръщелни свидетелства!

П. Петков (зан): Тѣкмо на това ще се спра. Следъ всички тѣзи тежести, които се налагатъ на кино-притежателитѣ, да ги направятъ и стражари и да бждатъ отговорни най-малко съ 6 месеца затворъ — тѣй, както е формулирано тукъ наказанието — и съ 10.000 л. глоба — това е голѣма несъобразностъ. Да се забрани на младежта — да, но нека да се покаже по какъвъ начинъ трѣбва да се забрани. Ами кой ще гарантира кино-притежателитѣ, че единъ младежъ нѣма да изпрати нѣкой другъ да му вземе билетъ, и пакъ да се промъкне въ театъра, а кино-притежателитѣ да се намѣри предъ свършенъ фактъ? И свѣрхъ всичко бѣ чл. 23 се предвиждатъ най-тежки наказания. Следъ като филмътъ отговаря на морала, следъ като го отегчаваме съ всички тѣзи цензури, следъ като го отегчаваме съ плащането на високи мита, следъ като задължаваме кино-притежателя да плаща тукъ споменатитѣ такси за метрѣжъ на цензурата, следъ като го задължаваме да плаща за електрическа енергия въ своята кабина, за коксове и да поддържа специаленъ операторъ за всичката тая работа, ние го изправяме предъ опасността да бжде и затворенъ! Защо? Защото единъ младежъ се е промъкналъ съ чуждъ билетъ, ще кажа азъ, въ театъра.

Азъ мисля, г. министърътъ ще се съгласи, че тѣзи наказателни санкции сѣм много високи, защото най-последно кино-притежателитѣ допринасятъ много: чрезъ кината доставятъ доста голѣми суми за попълване на нашия бюджетъ, за да не ги обиждаме, да ги считаме като престѣпници и бандити и да ги заплашваме съ тъмниченъ зат-

воръ. Нека поне тъмничниятъ затворъ да бжде премахнатъ при тѣзи голѣми глоби, които се предвиждатъ.

Т. Кънчев (д. сг): Нужно е да се поясни, че ще се отговаря за деянието по чл. 23, ако то бжде извършено умишлено. Въ законопроекта това не се казва, но ще се обясни, защото тъмничниятъ затворъ е едно наказание, което, за да бжде наложено, трѣбва да бжде извършено деянието съ умишълъ: кино-притежателитѣ да знае, че лицето е малолѣтно, ученикъ, и въпреки това, да го приема въ кинематографа. Вървамъ, че г. министърътъ ще обясни това. Така трѣбва да се разбира. Иначе ще бжде несправедливо. Безъ умишълъ нѣма престѣпление.

П. Петков (зан): Този законопроектъ като че ли е работенъ само отъ хора, които принадлежатъ на една страна, като че ли при неговото изработване не е повикана да вземе участие и другата страна.

И още единъ въпросъ, който инакъ е маловаженъ, но който засѣга интереситѣ на кино-притежателитѣ, чинго интереси тоже трѣбва да бждатъ запазени. Единъ филмъ е внесенъ въ страната, представенъ е за одобрение, но не го одобряватъ. Значи, не може да се проектира въ никой кинематографъ въ България. Какво да стане съ този филмъ? Да бжде оставенъ да гние въ избитъ на театъра ли? Не! За него е вече платено достатъчно вносно мито и азъ мисля, че ще бжде справедливо, както е въ Белгия, за такъвъ филмъ, който не е допустнатъ отъ цензурата и се иска отъ неговия стопанинъ да го изнесе вънъ отъ предѣлитѣ на държавата, да се връща платеното за него вносно мито и по този начинъ да не сградатъ, както ви казахъ, интереситѣ на кино-притежателитѣ.

Може да ми се възрази: нека купувачитѣ на филми бждатъ внимателни при покупките си. Вѣрно е, тѣ ще бждатъ внимателни. Но, най-последно, дали пакъ комисията ще бждатъ винаги справедливи, дали нѣкой пакъ нѣма да бждатъ много снизходителни, а други пакъ много строги — за едни строги, за други снизходителни? Какво ще бжде мѣрилото за цензурирането на филмитѣ? По това още нѣма установена практика. И ето защо, поне въ началото, докато се регламентира този начинъ на действие, трѣбва да се предвиди и едно облекчение за износното мито.

Съ тия нѣколко думи мисля, че не отегчихъ г. г. народнитѣ представители, а уяснихъ нѣкой въпроси. И азъ заявявамъ, че ще гласувамъ за законопроекта.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Досю Негенцовъ.

Д. Негенцовъ (с. д): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Нека ми бжде позволено да сприя вашето внимание на единъ въпросъ отъ формално естество. Съжалявамъ, че съ внасянето на представения законопроектъ се продължава една практика, която не би трѣбвало да съществува. По силата на чл. 20 отъ закона за народното просвѣщение, всичкитѣ законопроекти, програми, правилници, които Министерството на народното просвѣщение изработва, трѣбва предварително да минатъ презъ Учебния съветъ. Отбелязвамъ, че и този пакъ, съ този законопроектъ, както и съ нѣкои други, не е сезиранъ Учебниятъ съветъ. Една подобна практика не би трѣбвало да съществува. И азъ бихъ молилъ г. министра на народното просвѣщение да вземе това предъ видъ. Азъ знамъ, че решенията на Учебния съветъ нѣматъ окончателно приложение и не сѣм безусловно задължителни за министра на народното просвѣщение, но мене ми се струва, че решенията и разискванията на Учебния съветъ нѣма да бждатъ безъ значение. И въ дадения случай, ако внесениятъ законопроектъ за кинематографитѣ бѣ миналъ презъ Учебния съветъ, може би ония дефекти, които се отбелязватъ, въ единъ или другъ смисълъ, отъ тия, които взематъ думата по законопроекта, нѣмаше да се отбележатъ. Най-последно, ако Учебниятъ съветъ не е потребенъ и г. министърътъ на народното просвѣщение би могълъ да мине безъ него, най-добре ще бжде при евентуално внасяне законопроектъ за измѣнение закона за народното просвѣщение този институтъ при Министерството на народното просвѣщение да бжде унищоженъ. Но веднѣжъ създаденъ, мене ми се струва, че той не биваше въ дадения случай да бжде игнориранъ. Ако министърътъ на търговията, промишлеността и труда при всѣки поводъ, при всѣки случай е принуденъ да свиква Върховния съветъ на труда, за да се произнася той по редъ въпроси, които интересуватъ Министерството на труда, азъ се чудя защо Министерството на народното просвѣщение въ дадения случай не е прибѣгнало да сезира Учебния съветъ съ този ва-

жени законопроекта! Въ всеки случай тая практика азъ я отбелязвамъ като такава, която би било желателно да не продължава по-нататъкъ.

Сега нека премина на самия законопроектъ. Кинематографътъ действително е едно отъ ония голѣми открития на човѣшкия духъ, които играятъ и тепърва ще има да играятъ голѣмо значение и въ областта на науката, и въ областта на възпитанието. Това голѣмо значение на кинематографа, споредъ мене, тепърва ще има да бѣде отбелязано. Ако този законопроектъ ни занимава въ този случай, то е затуй, защото самъ по себе си кинематографътъ повдига редица въпроси. Както маса други голѣми открития на човѣшкия духъ иматъ положителни и отрицателни резултати, така въ дадения случай и това откритие на човѣшкия духъ — кинематографътъ — има положителни и отрицателни страни. И азъ бихъ добавилъ, че отрицателните резултати, които той дава, може-би сѣ главните съображения и мотиви, които сѣ продиктували вънасянето на този законопроектъ. Ако въпросътъ бѣше за положителните страни на кинематографа, едва ли бихме се занимавали съ този въпросъ и едва ли бихме били сезирани тукъ съ единъ законопроектъ за кинематографитѣ. Та, казвамъ, понеже кинематографътъ дава и отрицателни резултати, тѣ именно мотивиратъ, оправдаватъ една инициатива отъ страна на държавата за създаването на специаленъ законопроектъ за регламентиране на кинематографитѣ въ България.

Мене ме интересува отрицателната страна на кинематографа въ областта на възпитанието. Възпитанието не е изучаване само на едни правила, а е единъ процесъ на непрекъснато въздействие върху чувствата, върху разума, върху съвѣстѣта на млади и стари поколения. И ако е въпросъ за възпитателното въздействие чрезъ кинематографа, въ този случай една инициатива, която би могла да създаде една регламентация въ това отношение, може да бѣде оправдана. Голѣмо е значението на кинематографа въ областта на образованието и възпитанието. Чрезъ него могатъ да се популяризиратъ между нашата младежъ много научни работи и да ѝ се въздействува възпитателно чрезъ примѣри — защото, нека не се забравя, че подражанието е най-важниятъ факторъ въ възпитанието. Лошите примѣри, които се прожектиратъ на екрана, се запечатватъ въ паметта на децата, тѣ ставатъ предметъ на подражане. И ако днесъ има оплакване въ всички страни противъ кинематографа, то това оплакване се дължи на отрицателното влияние, което оказва той чрезъ примѣра, който дава и който се подражава отъ децата. Дори до една по-голѣма възраст тѣ не сѣ могли да се освободятъ отъ това отрицателно действие, което сѣ добило отъ кинематографа и което е създадо у тѣхъ едни крайно отрицателни качества.

Доколко голѣмо е значението на кинематографа въ областта на образованието и възпитанието, както отбеляза и преждеговорившиятъ г. Омарчевски, може да се сѣди отъ инициативата на Обществото на народитѣ. Миналата година имахъ възможностъ да чета за инициативата на интернационалното бюро по интелектуалното сътрудничество. Това бюро създаде отъ себе си специална международна комисия, която разработва целиѣ, които кинематографътъ може да постигне въ областта на обучението и на социалното възпитание. Въ тая комисия работятъ именити представители на голѣми културни асоциации все въ връзка съ психологическите, моралните и социални проблеми, които могатъ да се направятъ достояние чрезъ кинематографа. Тая инициатива на интернационалния институтъ за международно сътрудничество създаде и международна камара специално за приготвяне на филми и за размѣняване на такива. Тя свика въ 1926 и 1927 г. въ Хага специаленъ конгресъ, който бѣ принуденъ да се занимае изключително съ установяването, изработването, приготвянето и размѣняването на международни филми.

Вие знаете, че при Обществото на народитѣ сѣ установени международенъ земеделски институтъ, бюро за труда и комитетъ за протекция на децата, които институти отъ своя страна създаватъ специални филми, съ които пропагандиратъ идеитѣ, за които сѣ създадени. Презъ 1927 г. италианското правителство по своя инициатива основа специаленъ международенъ институтъ за кинематографа, като вотира за него една сума отъ 600 хиляди лирети и поиска отъ Обществото на народитѣ да поеме той институтъ. Презъ есента на 1928 г. Обществото на народитѣ въ тържествено заседание прие тази инициатива на италианското правителство, и институтътъ бѣ установенъ въ вилла Galaghi въ Римъ, въ Италия, съ специална задача: производство и размѣна на филмове. То се знае, че Обществото на народитѣ ще преследва съ тѣзи филми преди всичко своитѣ специфични задачи — да пропагандира идеята за

миръ, да подготви ония условия, които могатъ да създадатъ възможностъ за примирение между народитѣ и т. н.

Азъ казахъ, че онова, което най-много може да ни интересува и което най-много може да възбуди общественъ интересъ, то е онова възпитателно значение, което кинематографътъ има и което дава поводъ да се взематъ онѣзи мѣрки, които законопроектътъ предвижда. Разбира се, че частната инициатива, макаръ и въ формата на търговски предприятия съ спекулативни задачи, не може да бѣде игнорирана. Азъ смѣтамъ, че частната инициатива трѣбва да бѣде съгласувана съ голѣмитѣ обществени интереси, което и законопроектътъ преследва чрезъ читалищните и ученическите кинематографи, отъ една страна, и, отъ друга страна, чрезъ оня контролъ, който държавата ще упражнява надъ съдържанието на филмитѣ, които се прожектиратъ. Частната инициатива, споредъ моето разбиране, ще трѣбва да бѣде запазена, но въпросъ е доколко тя може да бѣде запазена при оня контролъ, който държавата ще има право да упражнява.

Когато става дума за контролъ надъ частните кинематографи, поставя се въпросътъ: предварителенъ ли да бѣде този контролъ или въ послѣдствие, и кой да упражнява този контролъ? Азъ мисля, че ако държавата се грижи за физическото здраве на своитѣ членове, безъ друго тя ще трѣбва да се грижи и за духовното имъ здраве. Следователно, контролтътъ върху съдържанието на филмитѣ, които се прожектиратъ, е необходимъ за духовното охраняване, за духовното опазване на нашия народъ. Трѣбва да се признае, че търговската спекулация нѣма граници. Заради голѣми печалби тя ще прожектира ония филми, които могатъ да привлечатъ повече зрители, макаръ и да се отразяватъ зле върху зрителитѣ. Спекулацията дири печалби и ако тия печалби може да ги намѣри чрезъ прожектирането на пикантни филми, безъ друго тя ще прибѣгне до тѣхъ. Следователно, единъ контролъ върху филмитѣ се налага, той е необходимъ. Законопроектътъ създава тоя контролъ чрезъ една специална комисия. Не зная, обаче, дали тая комисия би могла да упражни пълненъ и ефикасенъ контролъ върху ония филми, които ще бѣдатъ прожектирани, макаръ да се предвижда въ законопроекта, че не може да бѣде прожектиранъ никой филмъ отъ частенъ кинематографъ безъ предварително разрешение. Ако този контролъ бѣде упражняванъ въ голѣмитѣ градове: София, Пловдивъ и Варна, не зная дали ще бѣде упражняванъ въ малките паланки; тамъ ще трѣбва да се посочи само, че филмътъ е одобренъ. Кой трѣбва да контролира въ селата какъвъ филмъ се представя? Въ законопроекта се казва: главниятъ учителъ, където има основни училища. Азъ слушахъ тукъ г. Петко Стайновъ, който се обявява противъ този контролъ на главния учителъ. Азъ бихъ се съгласилъ да се упражнява отъ полицията, но не зная дали полицията ще може да го упражнява. Ако кметоветѣ въ селата, които изпълняватъ и полицейска роль, бихте оставили да контролиратъ и филмитѣ, които се даватъ, азъ не зная дали този контролъ би билъ ефикасенъ. Азъ се боя да оставимъ контрола на филмитѣ на селските кръчмари. И се питамъ въ тоя случай: кой може да приложи тоя контролъ? Бихъ желалъ учителътъ, който е натоваренъ съ много работи, да не бѣде натоваренъ съ тоя контролъ, но нѣма кой другъ да упражни тоя контролъ при прожектиране филмитѣ. За менъ въпросътъ се поставя много ясно. Контролтътъ, който може да бѣде упражненъ отъ страна на държавата, може да бѣде упражненъ само въ послѣдствие. Тоя контролъ ще трѣбва да се упражни отъ органитѣ на публичната властъ и въ изключителни случаи, тамъ, дето не може да се упражни тоя контролъ отъ органитѣ на публичната властъ, отъ училищните органи.

Азъ намирамъ, че вънасянето на този законопроектъ и поставянето на кинематографитѣ подъ ведомството на Министерството на просвѣтата е твърде оправдано, твърде обяснимо, като се има предъ видъ възпитателното и образователно значение на кинематографитѣ. И понеже тая страна мене ме интересува повече, отколкото чисто спекулативните, търговските, практически страни, които преследватъ кинематографитѣ, затуй азъ спирамъ вашето внимание върху тази страна. Вие знаете, че вънесенитъ законопроектъ за кинематографитѣ и театритѣ засѣга една инициатива отъ частенъ характеръ, една инициатива отъ публиченъ характеръ, една инициатива на държавата, една инициатива учебно-просвѣтна, предприета отъ страна на държавата въ лицето на ученическия кинематографъ и на тѣй наречения подвиженъ кинематографъ. Трѣбва да кажа, че въ това отношение азъ подразбирамъ дейността и на нашитѣ читалища. Еднакава е инициативата на читалищата, особено съ инициативата на подвижните кинематографи, на ученическите кинематографи, които предвижда законопроектътъ, които сѣ изъ една областъ по-скоро специ-

фична, специална, отколкото да имат широк характер и по-голям обществен интерес. Училищните или ученическите кинематографи, както обикновено ги наричат, сж кинематографи, които, по моео разбиране, ще трѣбва да преследват специални и ограничени задачи. Днес ученическите кинематографи, колкото ги имаме въ София и въ провинцията, преследват по-скоро забавни, отколкото чисто просвѣтни или образователни задачи. И нѣщо повече. Проектиратъ се филми, които не отговарятъ на назначението си, въпрѣки оня прегледъ и цензура, който се упражнява отъ страна на училищните власти. Имало е филми, които сж дали поводъ и основание на маса родители да се оплакватъ отъ тия ученически кинематографи. Мене ми се струва, че за въ бѣдѣе тоя въпросъ трѣбва да бѣде окончателно уреденъ не само по силата на настоящия законопроектъ, който евентуално би станалъ законъ, но и по силата на една обществена необходимостъ, че тоя контролъ върху ученическите кинематографи трѣбва да бѣде по-ефикасенъ, по-съзнателенъ и по-предпазливъ, въ смисълъ да не може да се проектиратъ филми, които даватъ отрицателни резултати за младитѣ подрастващи поколения.

Когато става дума за ученическите кинематографи, дори и за ония, които ще бѣдатъ подвижни, нека ми бѣде позволено, г. г. народни представители, да отбележа моео схващане за голѣмитѣ резултати, които бихме имали отъ едно правилно, системно, пълно и целесобразно подбиране на филми, които да отговарятъ на своето образователно и възпитателно предназначение. Азъ си представлявамъ какво грамадно значение би ималъ единъ ученически кинематографъ, където ще бѣдатъ проектирани филми изъ областта на нашата история, където ще бѣдатъ изнесени маса данни, факти, картини, събития исторически, които ще иллюстриратъ нашето минало и ще създадатъ всички предпоставки за едно правилно национално възпитание, за което не веднѣжъ, а постоянно ние приказваме. Азъ си представлявамъ какво грамадно значение биха имали тия кинематографи върху подрастващото поколение, върху младежта, която утре ще излѣзе отъ училището и ще поеме съдбинитѣ на нашето отечество, ако на нея бѣдатъ представени всички наши природни хубости, хубави пейзажи, нашитѣ градове, нашитѣ стопански предприятия, нашитѣ планини, нашитѣ забележителности изъ общо, които не всѣки ученикъ, въпрѣки всичко му желание и въпрѣки екскурзитѣ, които се правятъ, има физическата възможностъ да види, да ги проучи, непосредствено да бѣде наблюдателъ и по този начинъ да създаде у себе си оня елементъ на възпитание, безъ който е невъзможно едно правилно и нормално живѣне. Азъ отивамъ по-нататкъ. Азъ си представлявамъ какво грамадно значение биха имали както ученическите, така и подвижните кинематографи изъ областта на медицината, профилактиката, хигиената, които могатъ да дадатъ повече знания за предпазване отъ всички зловредни влияния, които разрушаватъ човѣшкия организъмъ и го правятъ негоденъ за борба. Всички заучвания, които се даватъ на детето като правила за хигиена и пр., нѣма да бѣдатъ достатъчни, нѣма да иматъ това значение, както ще иматъ, ако бѣдатъ проектирани всички отрицателни страни на единъ крайно нехигиениченъ животъ. Сѣщото е и въ областта на земледѣлието. Тия подвижни кинематографи, които могатъ да демонстриратъ всички нови придобития въ областта на земледѣлското производство, безспорно, ще оказватъ много по-голямо влияние, отколкото вечернитѣ и празнични курсове, където се чете една или две лекции отъ единъ агрономъ или подвиженъ, случаенъ учител, който ще даде само нѣколко правила и ще си замине. Впечатлението, което се добива отъ непосредственото гледане, подражането, което ще последва отъ посочения примѣръ на екрина, има грамадно значение въ областта на възпитанието, защото знае се, че подражането е единъ отъ най-важнитѣ фактори въ областта на възпитанието.

Когато става дума, г. г. народни представители, за тѣ нареченитѣ ученически кинематографи, азъ дължа да отбележа моео схващане за тѣхъ. Тия кинематографи ще трѣбва да бѣдатъ изключително и специално въ помощъ на училището. Въ тия кинематографи ще се проектиратъ филми, които сж тѣсно свързани съ учебно-възпитателнитѣ задачи на училището. Тамъ ще се застъпватъ исторически, географически, хигиенични и пр. филми, които ще иматъ тѣсна връзка съ учебно-възпитателнитѣ задачи на учителя. Тѣзи филми ще бѣдатъ едно допълнение къмъ всички ония пособия, съ които училището си служи при възпитанието и обучението.

Другъ е случаятъ съ подвижните кинематографи; другъ е случаятъ съ демонстрирането отъ частнитѣ кинематографи на филми, които иматъ учебно-възпитателно значение; другъ е случаятъ съ кинематографитѣ, които ще се уреждатъ специално отъ читалищата. При проектирането на филмитѣ въ тия кинематографи, безспорно, ще бѣде съгласувано приятното съ полезното. Забавата ще трѣбва да бѣде съгласувана съ изнасянето на филми, които могатъ да иматъ практически смисълъ и практическо значение, а не трѣбва тая забава да отива дотамъ, че да се изнасятъ пикантни картини, които могатъ да възбуждатъ еротизъмъ и да създаватъ отрицателно въздействие, споредъ моео разбиране, не само у младежитѣ до 15-годишна възраст, на които законътъ забранява да посещаватъ тия кинематографи, но които могатъ еднакъво да бѣдатъ вредни и за по-възрастнитѣ. И понеже, както споменахъ, спекулативниятъ капиталъ не признава граници, за да привлече зрители, въ тая насока ще отиде по-далечъ, като ще си послужи съ всички филми, които евентуално биха могли да бѣдатъ разрешени, като, разбира се, възможно е да минатъ и филми неразрешени. У насъ това е възможно: ще минатъ и забранени филми, макаръ да има специални наказателни санкции и контролъ. Въ всѣки случай, при положението, че филмитѣ, които ще се проектиратъ, преди всичко ще трѣбва да отговарятъ на най-елементарното приличие, на най-елементарния моралъ, предположението е, че не могатъ да се проектиратъ филми, които могатъ да създадатъ крайно отрицателно настроение, еднакъво съсипателно и убийствено и за младитѣ, и за възрастнитѣ.

Върху принципа за уреждането на подвижните кинематографи по инициатива на държавата не може да се спори; може да се спори само върху тѣхната организация, но това е въпросъ на административна уредба, върху която сега не е нужно да се говори по-обширно.

Ученическите или училищните кинематографи, както и подвижните кинематографи, като инициатива на държавата, ще трѣбва да се съгласуватъ съ кинематографитѣ, уреждани отъ читалищата, отъ една страна, и, отъ друга страна, въ никой случай не трѣбва да упражняватъ вредно влияние върху частната инициатива. Ако частната инициатива не може да бѣде насърчена, въ всѣки случай не трѣбва да бѣде парализирана и убита. Азъ отивамъ по-далечъ. Азъ бихъ желалъ, ако е възможно, частната инициатива да бѣде насърчена съ помощта, която Министерството би могло да й окаже чрезъ фонда „Кинопросвѣта“, като имъ дава филми съ по-малки такси или ги улеснява при внасянето на филми така, както се внасятъ тѣ за държавата, или пъкъ най-сетне само, по своя инициатива, да субсидира ония частни кинематографи, които ще проектиратъ само филми отъ чисто учебно-възпитателно значение. Ако бихме могли въ това отношение да подпомогнемъ и частната инициатива, ще постигнемъ несъмнено много по-сѣществено ония задачи, които се преследватъ съ настоящия законопроектъ.

За васъ е ясно, че настоящиятъ законопроектъ въ никой случай нѣма за задача да убие частната инициатива, обаче държавата не трѣбва да се откаже отъ насърчението, което може да й даде чрезъ закона. Ако ние целимъ чрезъ държавнитѣ кинематографи — подвижни или училищни — да създадемъ филми, които ще иматъ учебно-възпитателна целъ или ще се явятъ като решителна предпоставка за духовното, културното възраждане на нашия народъ, то въ такъвъ случай ние бихме извършили една въ голѣма степенъ добра постѣпка, ако насърдимъ и частната инициатива въ тази насока и й дадемъ възможностъ да прибѣгва до проектирането само на филми, които могатъ да бѣдатъ отъ грамадно обществено значение за възпитанието и образованието у насъ. Съ една речъ, ако вмѣсто държавната инициатива, можемъ да впрегнемъ чрезъ съдействието и контролъ частната инициатива въ тази областъ, ние ще извършимъ, по мое разбиране, едно голѣмо дѣло въ постигането на ония задачи, които законопроектътъ си поставя.

Вие виждате, че азъ се мъча да примиря частната инициатива съ държавната; дори бихъ предпочелъ частната инициатива предъ държавната, ако може контролътъ да се упражнява ефикасно, отъ една страна, и, отъ друга страна, държавата да направи, щото частната инициатива да си служи само съ ония филми, които действително биха съдействували за изграждането на възпитателното и образователното дѣло у насъ.

Когато става дума за контрола на кинематографитѣ, не трѣбва да се забравя, че тѣ, както е предвиденъ той въ законопроекта, практически е абсолютно невъзможно да бѣде упражняванъ. Азъ не зная дали непосредственитѣ органи на Министерството на народното просвѣщение ще могатъ да упражняватъ ефикасенъ контролъ надъ филмитѣ, които ще се проектиратъ въ разнитѣ краища на

нашата страна, въпреки че тѣ ще бъдат прегледани предварително. Па, най-сетне, не забравяйте, че филмитѣ се постоянно мѣнятъ, и ако комисията, която е ангажирана съ тази задача, употребява времето си изключително само за прегледане на филмитѣ, азъ не зная какъ ония, които я съставляватъ, ще могатъ да изпълнятъ специалната си задача, съ която сѣм натоварени отъ Министерството на народното просвѣщение, толкозъ повече — нека не се забравя — че инициативата на държавата, респ. на Министерството на народното просвѣщение, чрезъ тѣхъ на реченигѣ училищни и подвижни кинематографи, може да се разшири въ голѣма степенъ, дори дотамъ, че да има специално отдѣление или бюро въ Министерството. Невъзможно е въ комисията да бъдатъ застъпени чиновници отъ министерството, които сѣм натоварени съ друга специална работа. И въ това отношение, мене ми се струва, че трѣбва да се направи една корекция. Съставътъ на тази комисия — бихъ я нарекълъ върховна, защото ще има други, второстепенни, по-малки комисии, които ще бъдатъ подведомствени на тази комисия — трѣбва да бъде такъвъ, че комисията да има всичката физическа възможностъ да упражнява действително ефикасенъ контролъ надъ филмитѣ, да не бъдатъ ангажирани известни хора, които сѣм натоварени съ други специални служби.

(Председателското мѣсто заема подпредседателътъ А. Христовъ)

Г. г. народни представители! Азъ искамъ да обърна вниманието ви и на друго едно важно и съществено положение — на библиотеката за филми. Най-важната задача, споредъ менъ, е тази: ще имате ли филми, които да отговарятъ на назначението си? Ще имате ли филми не случайно, а добре проучени, системно подбрани, които ясно да преследватъ ония задачи, които вие ще искате да се постигнатъ? Ще имате ли една библиотека за филми, която ще отговаря на широкото предназначение на кинематографа, която ще даде ония образователни и възпитателни ценности, които ние държимъ чрезъ кинематографа? Ще имаме ли достатъчно филми, чрезъ които ще може да се демонстриратъ едни или други, наши или чужди, мѣстности? Ще имаме ли филми, чрезъ които ще може да се демонстриратъ маса исторически придобивки на вънъ? Ще имаме ли филми, чрезъ които ще може да се демонстрира хигиената, здравната профилактика? Най-сетне ще имаме ли достатъчно филми, които ще могатъ да улеснятъ задачата за развитието на нашето земледѣлие, на нашето скотовѣдство, въобще на всички отрасли на сѣлското производство, които искаме да развиемъ и да усъвършенствуваме, та по този начинъ да способствуваме за стопанското изграждане на нашата страна? Следователно, въпросътъ за библиотеката за филми е единъ голѣмъ въпросъ. Ще имаме ли всичката възможностъ въ по-близко или по-далечно време да създадемъ тѣзи филми? Наистина, законопроектътъ предвижда нѣщо въ това отношение, допуска, че съ специалния фондъ „Кинопросвѣта“ ще могатъ да се създадатъ такива филми; дори той допуска и едно насърчение на частната инициатива въ тая областъ. Мене ми се струва, че въ тая насока или държавата, респ., Министерството на народното просвѣщение, или частната инициатива ще трѣбва да влѣзе, безъ друго, въ общение съ онзи международенъ институтъ, основанъ въ Италия, който има специалната задача да размѣнява, да улеснява, да подпомага и да произвежда филми, които могатъ да дойдатъ въ услуга въ това отношение. Но нека не се забравя, че и въ този случай, както въ всѣки подобенъ случай, трѣбва да има една система, последователно и разумно следвана. Сега и въ училищнитѣ кинематографи, и въ частнитѣ кинематографи, дори бихъ казалъ, и въ подвижнитѣ кинематографи нѣма система при подбиране на филмитѣ; тѣ сѣм случайни, доставени случайно отъ една или друга фирма, които принасятъ случайно полза, но въ никой случай не се създаватъ условия за една трайна, нормална, редовна проява въ тая посока. Не знамъ, може би въ комисията ще имаме случай да се спремъ специално на фонда „Кинопросвѣта“; може би ще имаме случай да поговоримъ и за оная практика, която е усвоена и въ подвижнитѣ кинематографи, и въ училищнитѣ кинематографи. Но онова, което

въ този случай би могло да се направи, то е да се изкаже едно пожелание, щото настоящиятъ законопроектъ, като стане законъ, да даде ефикасни резултати, които съ право могатъ да се очакватъ отъ него.

Азъ и групата, къмъ която принадлежа, по принципъ не сме противъ тази инициатива на г. министъра на народната просвѣта; напротивъ, ние я посрѣщаме най-радошно и желаемъ, щото, покрай инициативата за физическото оздравяване на нашето общество, да се създадатъ всички предпоставки и условия и за едно духовно оздравяване на това общество. Когато тѣзи две инициативи бъдатъ правилно и нормално комбинирани, ние ще очакваме, несъмнено, по-големи резултати за изграждането на нашата държава културно и стопански.

Съ тѣзи нѣколко думи по внесения законопроектъ и съ това пожелание мене ми се струва, че азъ изпълнихъ единъ приятенъ дългъ.

Председателствуващъ А. Христовъ: Обявявамъ дебатитѣ за приключени.

Има думата г. министърътъ на народното просвѣщение.

Министъръ Н. Найденовъ: Г. г. народни представители! Листата на ораторитѣ е вече изчерпана, дебатитѣ сѣм приключени. Азъ искамъ да кажа нѣколко думи по законопроекта, макаръ по принципъ всички оратори да се изказаха за него, защото тѣ се спрѣха на нѣкои принципиални въпроси, които искамъ да уясня. Но азъ моля утре да ми се даде думата.

Председателствуващъ А. Христовъ: Ще определямъ дневния редъ за утрешното заседание.

Предлагамъ следния дневенъ редъ.

1. Трето четене отговора на тронното слово и почитване делегацията за поднасянето му на Негово Величество;

Първо четене законопроектитѣ:

2. За допълнение закона за разрешаване на Леденишката сѣлска община да сключи заемъ;

3. За кинематографитѣ и театритѣ (продължение);

4. За допълнение на чл. 1 алинея първа отъ закона за адвокатитѣ;

Второ четене законопроектитѣ:

5. За измѣнение чл. 18 отъ закона за земледѣлскитѣ опитни и контролни институти;

6. За измѣнение и допълнение на закона за гетбовни налози;

7. Първо четене законопроекта за одобряване XIV-то и XXI-то постановления на Министерския съветъ, взети въ заседанията му отъ 31 юлий 1929 г. и пр.;

8. Одобряване предложението за одобрение покупката на недвижимия имотъ на Софийска банка, акционерно дружество — София, находящъ се въ гр. София, и пр.;

9. Докладъ на прошетарната комисия;

10. Първо четене законопроекта за възлагане на Българската земледѣлска банка да достави за сѣтка на държавата земледѣлски оръдия и машини на стойностъ около 100.000.000 л. (продължение разискванията);

11. Второ четене законопроекта за освобождаване гаранцитѣ на отчетницитѣ, служили при Борисовградското мирово сѣдилище и при Трънския окръженъ съдъ — на Бръзничкия сѣдебенъ изпълнителенъ участъкъ, зданията на когото сѣм били опожарени и пр.;

12. Първо четене законопроекта за признаване права на индустриална концесия за производство на памучни преди на Акционерното дружество „Текстиль“ въ Варна;

13. Одобряване предложението за задържане на държавна служба, докато бъде замѣстенъ отъ българинъ, преподавателя въ клона на Държавното сѣдно техническо училище въ гр. Луковитъ — руския подданикъ Евгений Ващенко.

Които приематъ този дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ рѣжка. Мнозинство, Събранieto приема.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 19 ч. 40 м.)

Председателъ: **АЛ. Ц. ЦАНКОВЪ**

Подпредседатели: **{ АЛ. ХРИСТОВЪ
В. ДИМЧЕВЪ**

Секретаръ: **Б. ТОЛЕВЪ**

Замѣстникъ-секретаръ: **ИВ. ЛЪКАРСКИ**

Началникъ на Стенографското отдѣление: **Д. АНТОНОВЪ**

СЪДЪРЖАНИЕ

	Стр.		Стр.
Отпуски , разрешени на народните представители: Никола Андреев, Христо Баралиев, Рангел Барбанков, Ради Василев, Добри Витанов, д-ръ Никола Думанов, д-ръ Димо Желъзов, Василъ Игнатов, Атанасъ Каишев, Панайотъ Тинчев, Калчев, Колю Кожаклиев, Георги Кулишев, Анани Кузманов, Димитър Мангъров, Тончо Мечкарски, Петър Минов, Вичо Петев, х. Георги х. Петков, Георги Пъчев, Николай Савев и Никола Стамболиев.	373	ство, въ София, находящ се въ гр. София, при съседи: наследникът на Христо Константинов, старото офицерско събрание, Добри Кършев, ул. „Московска“ и ул. „Бенковски“, за смѣтка и за нуждите на фонда „Постройка и поддържане на здания за централно управление на Пощенската спестовна каса и клоновете ѝ“.	373
Предложение за одобрение покупката на недвижимия имот на Софийска банка, акционерно дружество, въ София, находящ се въ гр. София, при съседи: наследникът на Христо Константинов, старото офицерско събрание, Добри Кършев, ул. „Московска“ и ул. „Бенковски“, за смѣтка и за нуждите на фонда „Постройка и поддържане на здания за централно управление на Пощенската спестовна каса и клоновете ѝ“.		(Съобщение)	373
		Законопроектъ за кинематографитъ и за театритъ (Първо четене — разискване)	373
		Дневенъ редъ за следващото заседание.	387